

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет

Кваліфікаційна робота за перекладознавства
на тему:

Фонові знання при перекладі країнознавчих текстів

Студентка групи Мпі 01-19
факультету
романської філології і перекладу
Вчешашня А. Б.
Науковий керівник:
проф. Данилич В. С.

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ У МІЖМОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ	8
1.1 Особливості відтворення реалій у художньому перекладі	8
1.2 Теоретичні аспекти перекладу краєзнавчої лексики в художніх текстах	19
1.3 Фонові знання у перекладацькій діяльності та міжмовній комунікації	27
Висновки до розділу	1
	42
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПОВНОЗМІСТОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТУ НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНИХ ІСПАНОМОВНИХ ЗМІ	44
2.1 Особистісна компетентність перекладача	44
2.2 Засади білінгвальної компетентності	47
2.3 Роль стратегічної компетентності як надкомпетентності	56
2.4 Фонові знання як соціокультурний компонент перекладацької компетентності	60
Висновки до розділу	2
	65
РОЗДІЛ 3. ФОНОВІ ЗНАННЯ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНИХ ІСПАНОМОВНИХ ТЕКСТІВ КРАЄЗНАВЧОГО СПРЯМУВАННЯ	66
3.1 Культурологічний аспект перекладацької діяльності на прикладі текстів сучасної іспанської літератури	66
3.2 Лінгвістичний аналіз тексту в контексті адекватного перекладацького відтворення слів-реалій іспанської мови на українську	75
3.3 Інтерпретація фонових знань при перекладі текстів з іспанської мови на українську на прикладі п'єси «Будинок Бернарди Альби» Ф. Гарсія Лорки	81

	4
Висновки до розділу 3	88
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	100
ДОДАТОК	
101	
АНОТАЦІЯ	
103	

ВСТУП

Більшість видів мистецтв безпосередньо сприймаються та розуміються людьми всіх національностей. Художня література, на відміну від інших, мусить подолати значні труднощі на шляху до іноземних читачів, саме тому роль і значення літературного перекладу важко переоцінити. Літературний переклад вважається одним із найбільш очевидних проявів взаємодії як між літературами, так і між культурами загалом. Незважаючи на те, що велика кількість людей розмовляє двома або більше мовами, двомовність та полілінгвізм не можна вважати всеосяжним явищем. У сучасному глобалізованому суспільстві перекладна література стає потужним інструментом вивчення світу та розширення колективної пам'яті людства.

За словами О. Чередніченка, саме переклад допомагає зберегти культурну різноманітність як скарб людської цивілізації. На думку дослідника, «переклад можна порівняти з своєрідним фільтром, який пропускає все корисне та необхідне для розвитку цільової мови та культури та затримує те, що може зашкодити їхній ідентичності» [56; 171].

Понад дві тисячі років існує та розвивається художній переклад. Формування теоретичних основ літературного перекладу стало, у свою чергу, основною передумовою вибору певної галузі мовознавства, яка займається перекладом у багатьох аспектах. Від початку перекладознавства як науки про літературний переклад приділялась особлива увага. Проблеми літературного перекладу вивчали, зокрема, В. Виноградов, В. Коптилов, Д. Дюришин, О. Чередніченко, Р. Зорівчак, М. Рильський та інші.

Г. Чернієнко наголошує на винятковому місці перекладу серед інших словесних дій, оскільки він підпорядкований високій меті відтворення спадщини літератури, поезії та риторики [57; 27]. З іншого боку, неможливо зрозуміти суть літературного перекладу без розуміння різноманітності літератури, що виявляється у різноманітності жанрів та багатьох мовних та стилістичних аспектах художніх творів. Ось чому літературний переклад має тісні зв'язки з галузями лінгвістики, а також з іншими гуманітарними науками (соціологією, психологією, історією) і навіть природничими науками.

Активний розвиток перекладацької діяльності вимагає більш глибоких та конкретизованих знань від перекладача. Працюючи над текстом оригіналом перекладач має бути компетентним на всіх мовних рівнях. Наша робота безпосередньо стосується лексичного рівня, який є найбільш розмаїтим, адже лексеми та лексичні структури відображають дійсність тексту оригіналу і для коректного перекладу необхідно розуміти контекст, в якому розгортаються події.

У випадку, коли перекладачеві необхідно достовірно передати текст оригіналу, тобто ми говоримо про художній переклад, важливим аспектом стає глибинне розуміння мовного колориту, а відповідно і культурного фону іспаномовних текстів.

Актуальність дослідження визначається загальною тенденцією сучасної лінгвістики та перекладознавства до вивчення проблем перекладу текстів різних жанрів та форм, а також необхідністю детального багатогранного аналізу лексичних особливостей твору з урахуванням лінгвістичних факторів в розрізі використання фонових знань.

Теоретичною базою роботи стали праці із загальних питань теорії перекладу І.В. Арнольд, Л. В. Артемова, В. С. Виноградова, Т. Гавриліва, В. Г. Костомарова, Є. Д. Терентьевої, М.М. Фірсової, а також іспанських вчених A. Briz, R. Chamizo Sánchez, A. Fernández García та інші.

Мета дослідження – з’ясувати суть та механізми відтворення лексичних особливостей тексту, всебічний аналіз перекладацьких рішень при збереженні авторського задуму, а також виявити шляхи подолання можливих труднощів у перекладі з іспанської на українську через лексичні перетворення, використовуючи фонові знання.

Для досягнення мети встановлено такі **завдання**:

- вивчити загальнотеоретичні засади літературного перекладу та проаналізувати існуючі моделі перекладу з точки зору їх відповідності загальному призначенню художнього перекладу;
- визначити основні аспекти відтворення авторського задуму в текстах різних жанрів;
- виявити та проаналізувати лексичні особливості перекладу текстів з іспанської мови на українську;
- дослідити особливості відтворення фонових знань при перекладі іспаномовних текстів в українській мові.

Об’єктом дослідження є використання фонових знань при перекладі текстів з іспанської мови на українську.

Предметом дослідження є лексичні перетворення як спосіб відображення авторського задуму в українській мові.

Мета та завдання дослідження зумовили використання таких **методів** дослідження, як: науковий пошук, для опрацювання теоретичних матеріалів, порівняльний аналіз оригінального тексту та перекладу, індуктивний метод, який полягає у систематизації накопиченого мовного матеріалу.

Матеріалом дослідження є роман іспаномовні тексти ЗМІ і художньої літератури та їх україномовні переклади.

Структура дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, вступу, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та списку ілюстративного матеріалу, додатку та анотації.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОНОВИХ ЗНАНЬ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Особливості відтворення реалій у художньому перекладі

У академічному тлумачному словнику української мови “реалія” визначається як “річ, що існує матеріально; будь-який предмет матеріальної цінності”. Така дефініція свідчить про невизначеність щодо віднесення цього поняття у науці до сфери лінгвістики чи теорії перекладу. Вперше проблему перекладності реалій порушує у 40-ві роки ХХ ст. А. В. Федоров, розуміючи їх як предмети матеріального світу, що є специфічними для певного народу чи країни і для правильного відтворення яких у мові перекладу необхідними є “фонові знання” [3; 28].

Виноградов В. С. відносить реалії до класу безеквівалентної лексики називає реаліями всі специфічні факти історії і державного устрою національної спільноти, особливості її географічного середовища, характерні предмети побуту минулого і теперішнього, етнографічні і фольклорні поняття [10].

Соболев Л. М. та Россельс В. М. вважають реаліями предмети, поняття, явища, що є характерними для історії, культури, побуту, життя того чи іншого народу чи країни і відсутні в іншого народу [46].

Такої ж думки дотримуються і болгарські вчені С. Влахов і С. Флорін, вважаючи реаліями особливу категорію засобів вираження, що включає слова і словосполучення на позначення “елементів побуту і культури, історичної епохи і соціального ..., державного устрою і фольклору, тобто специфічні особливості даного народу, країни, що є чужими для інших народів і країн” Переклад реалій, за словами дослідників, створює неабиякі труднощі, оскільки вони не мають точних відповідників в інших мовах, будучи носіями національного та/чи історичного колориту [11].

З наведених вище дефініцій зрозумілим є те, що реалії є мовними одиницями, що позначають елементи “чужої” культури, мають національне, історичне, місцеве або побутове забарвлення і не мають еквівалентів в інших мовах і культурах.

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення поняття “реалія” Р. П. Зорівчак, що наразі усталилося у сучасному українському перекладознавстві: “Реалії – це моно- та полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких містить (у плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об’єктивної дійсності мови-сприймача” [20].

На сьогодні в сучасній науковій лінгвістичній літературі представлені різні класифікації реалій на основі часових, семантичних, граматичних, місцевих, фонетичних та інших ознак.

Не зосереджуючись на розгляді кожної класифікації, зауважимо, що найбільш прийнятною, на наш погляд, є класифікація за предметними областями Т. Р. Кияка, що включає: 1) ономастичні реалії (антропоніми, топоніми, хрематоніми тощо); 2) побутові реалії (житло, інструменти, одяг, харчі, види занять та професій, грошові знаки та міри); 3) етнографічні та міфологічні реалії (етнічні та соціальні групи, регіональні звертання, народні свята та танці, назви богів, міфологічних персонажів); 4) реалії світу природи (зооніми, фітоніми, назви ландшафтів); 5) реалії державно-адміністративного устрою та суспільного життя; 6) асоціативні реалії (символи, алюзії) тощо [20].

Питання реалій, які є складовою частиною тексту художнього твору становить особливий інтерес (В. С. Виноградова, Н. І. Паморозської) і залишається невирішеним, оскільки досі реалії розглядалися як лінгвістичні одиниці поза художнім текстом, не враховувалися функції цих слів у контексті самого твору [10].

Згідно з визначенням О. С. Ахманової, реалії – це «в класичній граматиці різноманітні фактори, що вивчаються зовнішньою лінгвістикою,

такі, як державний устрій країни, історія та культура даного народу, мовні контакти носіїв даної мови і т.п. з точки зору їх відображення в даній мові ».

За визначенням Г. Д. Томахіна, реалії – це «назви властивих тільки певним націям і народам предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імена національних і фольклорних героїв, міфологічних істот і т. п.». Таким чином, дослідник включає в поняття реалії найменування окремих предметів, понять, явищ побуту, культури, історії даного народу або даної країни. Як видно з визначення, Г. Д. Томахін дає визначення реалії в значенні знака реалії-предмета, не зачіпаючи питання про переклад таких культурно-маркованих одиниць.

Проте С. Влахов і С. Флорин вказують на «схожість реалії з терміном». На відміну від більшості слів, терміни позначають чітко визначені поняття, предмети та явища, звично, що це однозначні слова без синонімів, які часто входять до складу «міжнародної» лексики; серед них часто зустрічаються слова із значеннями, які обмежені даною історичною епохою. Все це можна сказати і про реалії. Більш того, на перетині цих двох категорій є ряд слів, які важко із упевненістю причислити до одної з цих категорій, а є ще й такі, які можна на законній основі віднести до обох груп.

Проте Є. К. Павлова бачить суттєву різницю між термінами та реаліями. Терміни – це основа наукової лексики, сфера їх вживання – спеціальна, наукова література. Реалії зустрічаються переважно в художній літературі, де вони складають елементи місцевого і історичного колориту. Термін поширюється із поширенням предмета, найменуванням якого він є. Але ми не можемо вимагати від терміна «національної належності»: незалежно від свого походження, він – набуток всього людства, яке користується ним, як своєю «законною» власністю. Реалія ж завжди належить народу, у мові якого вона народилася. Її лише приймають в інші мови, «як гостя, і вона гостює у них коли день, коли рік, а трапляється й так (але порівняно рідко), що обживається настільки, що залишається назавжди, збагачуючи або засмічуючи мову, яка її прийняла».

Отже, реалією вважаємо слова певної мови, що відображають поняття матеріальної культури, властиві відповідному народові та має спільні ознаки з терміном, однак різняться з останнім за сферами їхнього вживання.

Розглядаючи типи реалій, вважаємо найбільш ґрунтовною класифікацію запропоновану С. Влаховим та С. Флориним, які розглянули реалії під різними кутами зору. Класифікація реалій має на їх погляд:

1. Поділ за предметною ознакою.
2. Поділ за місцевою ознакою (в залежності від національної та мовної залежності).

Серед предметних ознак відмічаємо *географічні реалії* (степ, прерія, торнадо, крига, ківі, снігова людина), *етнографічні реалії* (бістро, сауна, драгстор, сомбреро, кеб, фермер, мачете, ранчо, блюз, кастаньети, сага, містерія, ікебана, трубадур, вендета, крикет, пітчер, троль, ельф, мормони, квакери, бабине літо, баски, хохол, обердинець, ярд, пуд, фунт стерлінг, долар, бакс), *суспільнополітичні реалії* (департамент, графство, аул, променад, ларго, муніципалітет, верхня палата, лорд-мер, гетьман, ку-клукс-клан, віги, торі, карбонарії, бізнес, стиляги, містер, сер, мадам, загс, коледж, ліцей, кампус, юнкерство, джентрі, дворянин, юньон джек, легіон, фаланга, мушкет, кітель, ківер, унтер) [16].

Проблемі вивчення реалій та відтворення їх у перекладі присвячено чимало розгорнутих і коротких мовознавчих та перекладознавчих розвідок. Науковцями, такими, зокрема, як Р. Зорівчак, С. Влахов і С. Флорин, А. Реформатський, В. Уваров, А. Супрун, В. Репін, В. Крупнов, запропоновано різнотипні класифікації реалій, досліджувано труднощі, пов'язані з адекватним перенесенням у перекладний текст усього масиву культурної інформації, закодованої в реаліях, що містяться у першотворі. Ґрунтуючись на аналізі численних перекладів літературних творів, українські дослідники (О. Кундзіч, В. Коптілов, Р. Зорівчак, О. Чередниченко та інші) показують шляхи подолання мовних перешкод, зумовлених розбіжностями культур. Напрацювання цих та багатьох інших лінгвістів, втім, не лише не вичерпують

питання, а, навпаки, чітко вказують на перспективи його подальшого вивчення.

Р. Зорівчак, знаний філолог та перекладознавець, авторка книги “Реалія і переклад”, займається саме дослідженням неперекладного в англomовних перекладах української прози. Практичний інтерес для нашого дослідження становить частина праці про способи відтворення реалій. Виокремлюють дев’ять таких способів: комбінована реномінація, дескриптивна перифраза, транскрипція (транслітерація), ситуативний відповідник, калькування, гіперонімічне перейменування (генералізація), транспозиція на конотативному рівні, метод уподібнення (синонімічна заміна) та контекстуальне тлумачення реалій [55; 61].

Особливістю реалій є те, що у носіїв певної культури і певної мови з ними пов’язуються такі фонові знання та асоціації, які на певному етапі міжнаціональних та міжмовних контактів можуть бути відсутніми у носіїв інших культур і мов. Під час перекладу реалій виникає, з одного боку, потреба підкреслити їх особливий колорит, іноді унікальність, а з другого – певним чином передати їх значення і типові для носіїв мови джерела асоціації, уникаючи, наскільки це можливо, багатослів’я.

В. Виноградов наголошує на лінгво-культурному аспекті поняття "реалія": "Специфічні факти історії й державного устрою національної спільноти, особливості її географічного середовища, характерні предмети матеріальної культури минулого й сьогодення, етнографічні та фольклорні поняття і т. п. – все це зазвичай іменують реаліями".

Деякі перекладознавців використовують поняття "екзотизм" як абсолютний синонім до "реалії": "Екзотизмами або словамиреаліями називають такі лексеми у мові, які позначають реалії побуту і суспільного життя, притаманні певному народу, країні, місцевості".

Р. Зорівчак називає реалії "чи не найнебезпечнішими з "підводних каменів", які доводиться долати перекладачам, покликаним якомога

правдивіше, точніше, вірніше передати авторський почерк засобами іншої мови".

Г. Томахін відносить реалії до складу безеквівалентної лексики і визначає їх як "слова, що позначають властиві тільки певним націям і народам предмети матеріальної культури, факти історії, державні інститути, імена національних і фольклорних героїв, міфологічних істот і т. п."

Перекладознавці пропонують різні підходи до класифікації реалій. Зокрема Р. Зорівчак пропонує розрізнявати реалії в історико-семантичному та структурному планах.

Найчастіше дослідники вдаються до предметної, зовнішньої, позамовної класифікації реалій, яку найпоспідовніше, найґрунтовніше здійснили С. Влахов і С. Флорін [11; 15].

За **предметною ознакою** вони виділяють такі типи реалій: *географічні* реалії, *етнографічні* реалії (реалії побуту: їжа, напої, одяг, житло, меблі, посуд, транспорт; реалії людської праці; реалії мистецтва й культури: музика, танці, фольклор, театр, звичаї та ритуали, свята та ігри, міфологія, культ; етнічні об'єкти: етноніми, прізвиська, власні імена; реалії одиниці мір і грошей), *суспільнополітичні* реалії (реалії адміністративно-територіального устрою; населені пункти; політична діяльність та діячі; соціальні явища та рухи; звання, титули, звернення; заклади та установи; станові знаки і символи), *військові* реалії (підрозділи; обмундирування; військові службовці й командири).

За **місцевою ознакою** у площині однієї мови виділяють *власні* реалії (слова даної мови) і *чужі* реалії (це або запозичення, тобто слова іншомовного походження, які ввійшли до словникового складу мови, або кальки, тобто дослівні переклади найменувань чужих для даного народу об'єктів, або транскрибування реалій іншої мови). У площині пари мов розрізняють *зовнішні* реалії (однаково чужі для обох мов) і *внутрішні* реалії (слова, які належать одній з пари мов, і отже, чужі для іншої мови).

За **часовим поділом** усі реалії можна поділити на *сучасні* та *історичні*.

Основні труднощі при перекладі реалій – це, по-перше, відсутність у мові-переймачі відповідника – повного чи часткового – у зв'язку з відсутністю в носіїв цієї мови позначуваного реалією референта; і, по-друге, необхідність, водночас із денотативним значенням реалії, передавати колорит і конотації її національного та історичного забарвлення. Справа ускладнюється й потребою врахувати цілу низку умов, що надають певним явищам життя різне словесне відображення.

Розглядаючи проблему відтворення семантико-стилістичних функцій реалій засобами цільової мови, слід зауважити, що твердження, нібито реалії перекладаються, – неточне. У випадку реалій доречно говорити не про переклад у буквальному розумінні, а лише про віднайдення семантико-стилістичного відповідника або про трансляційне перейменування реалій].

Проте відсутність точних або постійних лексичних відповідників у того чи іншого поняття не означає неможливості передати його значення в контексті, хоча б описово.

Дослідники пропонують різноманітні прийоми перекладу слівреалій. За С. Флоріним і С. Влаховим, у практиці перекладу зустрічаються такі засоби передачі реалій [11; 12].

Транскрипція передбачає механічне перенесення звукової форми слова з мови оригіналу в цільову мову графічними засобами останньої із максимальним наближенням до оригінальної форми.

Транслітерація передбачає графічне перенесення форми слова з мови оригіналу в цільову мову.

Переклад реалії (або заміна/субституція) вживається у тих випадках, коли транскрипція (або транслітерація) за тих чи інших обставин неможлива або небажана. Розрізняють такі види перекладу реалій (за С. Флоріним і С. Влаховим):

неологізми – найбільш придатний після транскрипції спосіб збереження змісту й колориту реалії (**калька** – це запозичення шляхом буквального перекладу; **напівкалька** – це свого роду часткові запозичення,

"складені частково із свого власного матеріалу, а частково з матеріалу іншомовного слова"; **освоєння** – це адаптація іншомовної реалії; тобто надання їй на основі іншомовного матеріалу вигляду рідного слова; **семантичний неологізм** – це нове слово або словосполучення, "вигадане" перекладачем і яке дозволяє передати смисловий зміст (склад) реалії; **приблизний переклад** реалій застосовується частіше, ніж будь-який інший спосіб; використовуючи цей спосіб вдається, хоча і не досить точно, передати предметний зміст реалії, але колорит дуже часто втрачається, тому що відбувається заміна очікуваного конотативного еквіваленту нейтральним за стилем, тобто словом або словосполученням з нульовою конотацією **функціональний аналог** – це елемент остаточного вислову, який викликає схожу реакцію в читача цільової мови; цей засіб перекладу реалій дозволяє, наприклад, одну гру незнайому читачу "замінити іншою, знайомою" або замінити один музичний інструмент іншим, "нейтральним", не забарвленим у національні барви цільової мови, лише б аналог дійсно зображав функціональну заміну реалії, яка перекладається; **опис, пояснення, тлумачення** як спосіб приблизного перекладу застосовується в тих випадках, якщо немає іншого шляху: поняття, яке не може бути передане транскрипцією, доводиться просто пояснювати).

Наразі транслітерація та транскрипція при перекладі художньої літератури використовуються менше. Вони не розкривають значення лексичної одиниці читачу, який не знає іноземної мови, та без пояснень залишаються незрозумілими. Але незважаючи на це, у перекладі романів Дена Брауна ці засоби залишаються найпоширенішими. Транскрипція та транслітерація є переважними засобами для перекладу ономастичних реалій: імен, прізвищ, прізвиськ, імен літературних героїв, назв творів, імен відомих людей, письменників, видатних осіб, топонімів, назв компаній, музеїв, ресторанів, магазинів, аеропортів та ін.

Розглянувши й теоретично обґрунтувавши основні засоби передачі реалій рідною мовою. Російський перекладач А. Файнгар використав

транскрипцію при перекладі реалії "*SmokyMountains*", у той час як український перекладач В. Горбатько поєднав прийом пояснення (національний парк) з калькуванням "Туманні гори". Здебільшого транскрипція використовується для передачі топонімів. На нашу думку, в українському перекладі виникає буквалізм, який є зайвим. Однак необхідно зауважити, що український перекладач зберіг іншу реалію "*bed-and-breakfast*", використавши напівкальку, яка передала зміст даного поняття.

Український перекладач В. Горбатько знову використовує кальку при перекладі, а А. Файнгар – транскрипцію.

В історії кожної мови є випадки постійного оновлення словникового складу у зв'язку зі змінами в життєсупільстві, з розвитком виробництва, культури та науки. Ще декілька років тому слово *laptop* можливо було перекласти тільки описово, тобто "портативний комп'ютер", як це і зробив російський перекладач Н. Рейн, але поступово увжиток ввійшло і слово *лептоп*, яке використано в українському перекладі А. Кам'янець.

Використання тільки одного прийому при перекладі реалій може бути причиною не правильного сприйняття, перевантаження іншомовними словами, втрати національного колориту чи збіднення змісту; отже, слід використовувати декілька засобів для адекватного перекладу.

У сучасному перекладознавстві постала не менш важлива проб лема відтворення стилістично знижених місць художнього твору. Вони використовували різні засоби перекладу одиниць безеквівалентної лексики. Транскрипцію і транслітерацію вони застосовували тоді, коли реалія набула статусу інтернаціоналізму, тобто назва або поняття добре відоме читачеві перекладу. Проте інколи, крім транскрипції чи транслітерації, їм доводилося додавати пояснення у вигляді виноски. Лише описовий переклад вони застосовували у тих випадках, коли в мові немає адекватного еквівалента, який можна було б надати у перекладі. Доволі часто, на наш погляд, перекладачі використовували функціональний аналог. Вони робили це тоді, коли в нашій країні існувала подібна за змістом та функціями реалія. Кальки

перекладачі застосовували, якщо при дослівному перекладі зміст реалії залишався і вона була зрозумілою для читача. Ці обставини у процесі відтворення оригінального тексту зумовили варіативність мови перекладу, яка є “виправданою тоді, коли рецептивна культура потребує запозичень”.

Відтворення семантико-стилістичних функцій реалій у перекладі - нагальне питання перекладознавства. На основі зіставлення англійських текстів з їхніми оригіналами можна визначити такі способи трансляційного перейменування реалій: транскрипцію, гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, комбіновану реномінацію, калькування, міжмовну транспозицію на конотативному рівні, уподібнення, контекстуальне розтлумачення реалій. Терміном "транскрипція" позначають віднайдення якомога точнішою відповідника через запис звучання слів мови-джерела графемами мови-переймача. Транскрипція зв'язана з точною (наскільки це можливо) передачею звучання іноземного слова.

Транскрипція і транслітерація є найлаконічнішими способами. Завдяки ним створюється певний експресивний потенціал: у контексті слів рідної мови транскрибоване слово виділяється як чуже, надає предмету, який воно позначає, конотацій небуденності, оригінальності. Коли йдеться про нефонетичні (щодо правопису) мови, зокрема, таку, як англійська, то транскрипція доречніша ніж транслітерація, що не відтворює справжнього звучання слів вихідної мови, а часто навіть спотворює його. При перекладі реалій існує дві труднощі: 1) відсутність у перекладацькій мові відповідності (еквівалента, аналога); 2) необхідність, передати не тільки предметне значення реалії, а також і її колорит (конотацію). Приблизний переклад реалій застосовується частіше ніж будь-який інший спосіб. Застосовуючи цей спосіб, вдасться, хоча і не досить точно, передати, предметний зміст реалії, але колорит часто є утраченим, тому що відбувається заміна очікуваного конотативного еквіваленту на нейтральний за стилем, тобто на слово або словосполучення з нульовою конотацією. Існують такі принципи:

а) принцип заміни одиницею відповідно роду та виду дозволяє передати зміст реалії одиницею із більш поширеним значенням, підставляє родові поняття замість видового. Фактично, замінюючи вид родом, більш часткове більш загальним, перекладач застосовує відомий у теорії перекладу прийом генералізації: (cottage - будинок);

б) функціональний аналог. Цей шлях перекладу реалій дозволяє, наприклад, одну гру, незнайому читачу перекладу, замінити іншою, знайомою, або замінити один музичний інструмент іншим, нейтральним, не забарвленим у національні барви перекладацької мови, одну судину іншою, лише б аналог дійсно зображав функціональну заміну реалії, яка перекладається: baseball- лапт; cricket - лапта. Часто функціональний аналог є зручним для передачі реалій-мір, зокрема, коли вони призначені для створення у читача яких-небудь якісних уявлень: сто пудів- дуже важкий; пара фунтів - небагато;

в) опис, пояснення, тлумачення, як спосіб приблизного перекладу застосовується у тих випадках, коли немає іншого шляху: поняття, яке не може бути передане транскрипцією, доводиться просто пояснювати : the boys were playing fly up - хлопчики грали у яча; армяк - одяг із грубої тканини; ruff - гра в кості.

Таким чином, вибір необхідного способу для перекладу реалій влечить від того, яке завдання поставить для себе перекладач: Зберегти колорит мовної одиниці з певними втратами для семантики, чи передали значення реалії, при цьому втративши колорит. Значущу роль відіграють загальні знання перекладача, його тезаурус. При перекладі реалій слід якнайповніше передавати національну своєрідність [10; 6].

1.2. Теоретичні аспекти перекладу краєзнавчої лексики в художніх текстах

Краєзнавчий текст - це тип тексту, що містить інформацію про місцевість із погляду історії, культури, природних особливостей і т.п. якої-небудь частини країни, регіону, області, району й т.п. .

Історичні, культурні, інші соціально значимі відомості фіксуються в краєзнавчому тексті, специфіка побудови якого визначена необхідністю виконання, що акумулює, просвітницької, педагогічної й наукової функцій. Складність сприйняття такого тексту може бути обумовлена більшою кількістю історико-культурних реалій, і часте звертання до блоків коментарів і приміток, наявних у самому тексті, а також додаткових етнографічних довідників, різних словників, електронних баз даних і т.п. можуть ускладнити процес реценції краєзнавчого тексту, написаного на рідній для читача мові.

Перекладач краєзнавчого тексту стикається із труднощами ще більш високого порядку, і вони також у першу чергу обумовлені високою частотністю реалій і безеквівалентної лексики, у кожному конкретному випадку потребуючих окремого перекладацького розв'язку [20; 31].

Питання специфіки перекладу історико-культурних реалій є важливою складовою лінгвопереводческого аналізу тексту такого типу. Переклад реалій - частина великої й важливої роботи з передачі національної й історичної своєрідності, яка сходить, імовірно, до самого зародження теорії перекладу як самостійної дисципліни. Перекладач розробляє стратегію своєї роботи, яка залежить від багатьох факторів: функціонально-стилістичної специфіки тексту, значимості реалії в контексті, характеру самої реалії, особливостей мови, що переводить, характеристик реципієнта.

Текст по краєзнавству складається на основі письмових, образотворчих і усних джерел. Письмовими джерелами можуть виступати літопису, спогаду

мандрівників, архівні документи й матеріали, стародавні газети й журнали, рукописи досліджень по краєзнавчій тематиці, листа, щоденники, акти установ, у яких утримується інформація про господарський уклад, територіальні границі об'єкта, взаєминах з околичніми населеними пунктами.

Краєзнавчий дискурс можна розглядати як окремий тип дискурсу, який відрізняється тим, що основними його ознаками є локоцентризм, культуроцентризм і антропоцентризм.

На думку В. В. Гізер, краєзнавчий дискурс дозволяє включити в його парадигму наступні прагматичні типи текстів: словникова стаття краєзнавчого характеру, навчальний тип тексту краєзнавчого характеру, путівник, альбом краєзнавчого характеру, туристичний рекламний проспект.

Краєзнавчий дискурс - це тип дискурсу, обов'язковими ознаками якого є локоцентризм, культуроцентризм і антропоцентризм. До текстів краєзнавчого характеру ставляться такі тексти, у яких обов'язковість зазначених ознак домінує. Сукупність трьох ознак формують домінуючі ядерних ознак, які дозволяють виділити краєзнавчий дискурс в окремий тип дискурсу й відмежувати його від суміжних дискурсів [47; 12].

На відміну від краєзнавчого дискурсу, у типах текстів якого антропоцентризм носить обов'язковий характер, у типах текстів наукового дискурсу цей параметр представлений факультативно. У свою чергу, культуроцентризм у типах текстів політичного й наукового дискурсів переходить у зону периферійних, а іноді й маргінальних ознак. До базисних одиниць локоцентризма ставляться концепт "край" і його гіпоніми - "моя земля", "мала батьківщина". Реалізація цих концептів у типах текстів політичного, історичного й художнього дискурсів носить факультативний характер. Разом з тим краєзнавчий дискурс у силу своєї поліоб'єктності й полісуб'єктності містить у собі елементи суміжних дискурсів у різній пропорції для різних типів текстів.

Домінанта ядерних ознак краєзнавчого дискурсу дозволяє включити в його парадигму наступні прагматичні типи текстів:

- 1) словникова стаття краєзнавчого характеру;
- 2) навчальний тип тексту краєзнавчого характеру;
- 3) путівник;
- 4) альбом краєзнавчого характеру;
- 5) туристичний рекламний проспект.

При побудові парадигми в першу чергу враховувалася прагматична орієнтація текстів. При цьому ступінь орієнтованості на адресата (низька - висока) сприяє виявленню полярних типів текстів у парадигмі. Так, словникова стаття краєзнавчого характеру як тип тексту ставиться до найменш прагматичних типів тексту, а туристичний рекламний проспект - до максимально прагматичних типів тексту. Даний критерій дозволяє визначити рівень обов'язковості / факультативності перекладацької адаптації при перекладі текстів з установкою на стереотипи очікування носіїв мови й культури реципієнта. Словникова стаття як тип тексту в найменшому ступені припускає використання перекладацьких адаптивних стратегій і відповідно тяжіє до застосування приймань властиво перекладу. У свою чергу, впливаючи логіку запропонованої парадигми, туристичний рекламний проспект при перекладі припускає магістральне "включення" адаптивних перекладацьких стратегій.

Ще одним критерієм формування парадигми прагматичних типів текстів є ознака жорстко детермінованих/не жорстко детермінованих текстів, який визначає "адаптивний потенціал" кожного із прагматичних типів текстів. Так, наприклад, альбом краєзнавчого характеру ставиться до не жорстко детермінованих типів текстів. Гнучкість його структурної й змістовної форм для перекладача означає свободу вибору між властиво перекладацькими й адаптивними стратегіями. Туристичний рекламний проспект як найбільше жорстко структурований тип тексту з погляду переводоведення припускає переважне використання перекладацьких

адаптивних стратегій при мінімальному ступені імплікації властиво перекладацьких стратегій.

Лінгвокультурологічний аналіз і переклад типів текстів, що входять у краєзнавчий дискурс, припускає використання набору методик, який у своїй системності забезпечує послідовність етапів роботи перекладознавця/перекладача із прагматичними текстами. Дефінітивна методика дозволяє відмежувати краєзнавчий дискурс, краєзнавчий текст і конкретні типи текстів від суміжних дискурсів, типів текстів. Тезаурусная методика припускає роботу з концептами, символами, реаліями й термінами при аналізі й перекладі будь-яких типів текстів [29; 36].

Метод контекстуального аналізу дозволяє визначити:

- а) інтегральні/диференціальні ознаки різних типів краєзнавчих текстів;
- б) їх облігаторність/факультативність для перекладу на:
 - 1) іпотекстовому;
 - 2) текстовому;
 - 3) гіпертекстовому рівнях.

Методика текститипологічного аналізу визначає інтегральні/диференціальні ознаки типу тексту на рівні типу тексту й відповідно їх облігаторність/факультативність при перекладі.

Дистрибутивний метод виявляє частотність використання лексичних одиниць типу тексту й розподіляє їх по зонах:

- 1) ядерних;
- 2) периферійних;
- 3) маргінальних ознак. При цьому елементи зони ядерних ознак є облігаторними при перекладі.

Методика символічної інтерпретації дозволяє:

- 1) виділити символи, які відбивають специфіку облігаторних ознак краєзнавчого дискурсу;
- 2) встановити рівень символістики для кожного з типів краєзнавчих текстів.

Метод когнітологічного аналізу виявляє ключові концепти, які диференціюють краєзнавчий дискурс у межах суміжних дискурсів; визначає рівень аксиологічності концептів і відповідно вказує на них облігаторність/факультативність при перекладі.

Виявлення облігаторних інваріантних і облігаторних, але варіативних ознак для типів текстів краєзнавчого дискурсу на різних контекстуальних рівнях допомагає переводоведу/перекладачеві визначити зони властиво перекладу й адаптації й тим самим установити набір перекладацьких (адаптивних) стратегій для кожного типу тексту на різних рівнях. Гіпертекстовий рівень: збереження / зміна функціональної спрямованості типу тексту. Текстовий рівень:

а) власне переклад;

б) прийом структурно-композиційного транспонування. Гіпотекстовий рівень: а) варіанти еквівалентних відповідностей; б) перекладацькі прийом трансформацій (операцій) (генералізація, конкретизація, розвиток значення, дописка, пропуск).

Тематична єдність є інтегральною ознакою для типів текстів краєзнавчого дискурсу на гіпертекстовому рівні. Краєзнавча тематика реалізується в типах текстів за допомогою мікротем, які розкривають один з облігаторних ознак дискурсу: локоцентризм, культуроцентризм і антропоцентризм. Прагматичний потенціал кожного з аналізованих типів текстів залежить від функцій, що формують домінанту того або іншого типу тексту. Збереження / незбереження функціональної домінанти типу тексту в перекладі може привести в першому випадку до адекватної ідентифікації тексту в инокультурі, а в другому випадку - до зрушення одного типу тексту в інший і, отже, до порушення сприйняття й розпізнавання даного типу тексту.

У якості базисних структурних одиниць композиційного контексту типів текстів краєзнавчого дискурсу на текстовому рівні розглядаються:

1) сильні позиції тексту;

2) обсяг текстів і композиційних частин текстів.

У хронотопном контексті реалізація локальної мікротеми ставиться до зони ядерних ознак, а темпоральна мікротема, у свою чергу, носить облігаторний, але варіативний характер. У відношенні характерологічного контексту можна говорити про те, що варіативною ознакою контексту є антропонимическая мікротема. Варіативність цієї мікротеми виражається в тому, що оними підрозділяються на групи, які характеризуються різним ступенем актуалізації в типах текстів.

Для перекладача на текстовому рівні особливу значимість здобувають ядерні ознаки в кожному з контекстів, збереження яких при перекладі ставиться до обов'язкових умов у тому випадку, якщо перекладач має намір передати лінгвокультурну специфіку типів текстів краєзнавчого характеру [8; 12].

На гіпотекстовому рівні базисними для краєзнавчих типів текстів лексичними одиницями є краєзнавчі:

- а) терміни;
- б) реалії;
- в) символи;
- г) концепти.

Кожна з аналізованих одиниць деякою мірою співвідноситься з домінантою ядерних ознак краєзнавчого дискурсу.

Під терміном у сучасному мовознавстві розуміють "слово або комбінація, що позначає поняття спеціальної області знання або діяльності". З погляду краєзнавства термін - це слово або словосполучення, яке, потрапляючи в культурно орієнтовані тексти, відбиває лінгвокультурну специфіку певного краю (Borough, Glen, Loch).

Стало загальним місцем визнання того факту, що "реалія - це моно- і посемантические одиниці, основне лексичне значення яких уміщає традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужий для об'єктивної дійсності мови реципієнта". Ця дефініція повною мірою

розкриває лінгвокультурний компонент реалії, а для краєзнавчих текстів це особливо важливо ще й тому, що реалії тут відбивають етнокультурну специфіку краю.

Найбільш об'ємно представляється дефініція символу, запропонована С.С.Аверинцевым. Слідом за ним ми будемо розуміти під символом "образ, узятий в аспекті своєї знаковості, і знак, наділений усієї органічної й невичерпною багатозначністю образу". Не викликає сумнівів той факт, що символ сам по собі вже культуроцентричен. У такому випадку чи правомірно говорити про краєзнавчі символи?

Краєзнавчий символ, крім апріорно заданої культуроцентричності, наділений ознаками локоцентризма.

Підходи до вивчення концепту базуються на його культурній заданості. Лінгвокогнітивний і лінгвокультурний підходи до розуміння концепту є взаємодоповнюючими: лінгвокогнітивний концепт репрезентує напрямок від індивідуальної свідомості до культури, а лінгвокультурний концепт припускає напрямок від культури до індивідуальної свідомості.

Інакше кажучи, концепт породжує культуру й породжується нею. І ще: концепт як лінгвокогнітивне явище - це одиниця "ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, яка відбиває знання й досвід людину; оперативна змістовна одиниця пам'яті... усієї картини світу, відбитої в людській психіці"]. Відповідно специфіка краєзнавчого дискурсу полягає в тому, що в його типах текстів магістрально реалізується концепт "край", а також "моя земля" і "мала батьківщина".

Прагматичний потенціал текстів прямо залежить від частотності функціонування лексичних елементів з культурним компонентом. Інакше кажучи, кожному типу тексту, що входить у краєзнавчий дискурс, характерний різний ступінь концентрації термінів, реалій, символів і концептів. Концентрація перерахованих лексичних одиниць визначає й адаптивний потенціал типу тексту: чим вище їх частотність, тим більше перекладацьких адаптивних стратегій буде потрібно застосувати

перекладачеві за умови збереження лінгвокультурної специфіки. І, отже, чим менше культурного компонента в тексті, тем менше він потребує адаптації й тим більше властиво перекладацьких стратегій знадобиться перекладачеві. Зміна статусу терміна, реалії, символу або концепту при перекладі може привести до зрушення перекладного тексту у бік іншого типу тексту й у межі - до зрушення дискурсу [55].

Таким чином, прагматичні типи текстів краєзнавчого дискурсу становлять певний інтерес для перекладоведення, оскільки вони характеризуються високим ступенем реалізації національної, культурно-історичної і етнокультурної специфіки.

Визначення особливостей реалізації різного типу краєзнавчої лексики залежить від місця їх актуалізації в тексті, іншими словами, від специфіки функціонування краєзнавчої лексики на різних структурно-композиційних рівнях. Отже, отримані результати доперекладознавчого аналізу дозволяють виявити набір текст-типологічних ознак, збереження / незбереження яких впливає на адекватне розпізнання та ідентифікацію статусу краєзнавчої лексики в аналізованих типах текстів у межах іншої лінгвокультурної традиції. Тотожність інтегральних ознак у зіставлюваних лінгвокультурних традиціях свідчить про збіг текст-типологічних стереотипів очікування в зіставлюваних традиціях, а для перекладача це означає, що в зоні збігу ознак він може скористатися способами та прийомами власне перекладу. Диференційні ознаки свідчать про культурно специфічні особливості побудови типу тексту, відтворення яких у мові перекладу потребуватиме від перекладача залучення максимально креативних способів перекладу.

1.3. Фонові знання у перекладацькій діяльності та міжмовній комунікації

Існує ряд робіт з перекладознавству, у яких приділялася увага впливу, який виявляється за допомогою культурологічних факторів на процес перекладу й на адекватне сприйняття перекладу тексту, сформованого в рамках однієї культури, представниками іншої культури.

Не раз було відзначено, що більшість лінгвістичних проблем, пов'язаних з перекладом, детерміновані культурологічним аспектом, і, навпаки, часом деякі соціо- культурно- етнографические проблеми з перекладу можна дозволити за допомогою залучення лінгвістичних засобів. Однак роль фонових знань як важливого фактора розуміння тексту з одного боку, і культури народу, з іншого боку, досліджена не повною мірою.

Більшість дослідників виявляли значимість тих аспектів процесу перекладу, де особливо важливими можна назвати розбіжності в сприйнятті культур народу, у той час як, більшою мірою значними є на сьогоднішній день аспекти, які представляються загальними для досліджуваних культур.

Поняття "фонові знання" - це один із ключових термінів когнітивної лінгвістики, який використовують під час обговорення екстралінгвістичних аспектів комунікаційного процесу. Важливо зауважити, що термін "фонові знання" визначається тільки в роботах наукового характеру.

Зупинимося докладніше на понятті "фонові знання". Цей термін у російській мові є перекладом з англійського "background knowledge" і визначається як інформація, яка важлива для розуміння тієї або іншої ситуації або проблеми. Ще в 70- ті - 80-ті роки минулого століття П. Каррелл

(P. Carrell) розробив так звану *schemata theory*, згідно з якою сприйняття змісту й подальше розуміння тексту перебувають у прямої залежності від фонових знань індивіда, і "кожний акт розуміння також задіє його знання світу".

У даному дослідженні ми, слідом за В.М. Костомаровим, дотримуємося думки, що під фоновими знаннями звичайно розуміються різні типи знання, що впливають на процес комунікації. Ці знання беруть участь у процесі інтерпретації комунікативної поведінки й впливають на наші очікування й пресуппозиції, що є частиною комунікативної ситуації [6; 50]. Фонові знання можна вважати "готовими змістами", які культурне і мовне співтовариство пропонує своїм членам. Зрозуміло, у рамках однієї культури ці "готові" змісти варіюються залежно від соціального статусу, особистого досвіду й інших факторів.

Існує безліч класифікацій фонових знань, в основу яких покладені різні критерії. Так Т. А. Ван Дейк ділить фонові знання на наступні категорії:

- 1) знання про особливості комунікативних ситуацій;
- 2) знання, отримані з попередніх мовних актів;
- 3) знання про характер взаємодії, що відбувається, і структурі попередньої комунікативної ситуації;
- 4) знання загального характеру про взаємодію й правила; 5) інші різновиди загальних знань про світ.

Класифікація, розроблена Б. Хазлет, пропонує чотири групи фонових знань:

- 1) "повсякденні знання", або наївна картина світу;
- 2) культурні знання, тісно пов'язані із цінностями рідної культури;
- 3) знання про правила взаємодії в ситуації спілкування;
- 4) лінгвістичні знання (мовна компетенція).

У даній роботі ми будемо дотримуватися класифікації В.Я. Шабеса, який пропонує систематизувати фонові знання, виділяючи такі групи:

1) соціальні, тобто ті, що відомі всім учасникам мовного акту ще до початку повідомлення

(одиниці фонової інформації, яка має певний ступінь освоєння в ПЯ);

2) індивідуальні, тобто ті, що відомі тільки двом учасникам діалогу до початку їх спілкування;

3) колективні, тобто відомі членам певного колективу, зв'язаним професією, соціальними відносинами й ін. (одиниці фонової інформації країнознавчого характеру).

Дана класифікація доповнена нами двома групами:

4) фонові знання, що містять у собі одиниці заходу, ваги, довжини й підлягають адекватній передачі при перекладі;

5) актуальні фонові знання.

Четверта група виведена нами з контексту досліджуваного матеріалу, п'яту групу виділяють Е.М. Верещагін і В.М. Костомаров, визначаючи такі фонові знання як знання, чийі характеристики культурної спільності міняються в часі. Деякі факти історії й політичному життя забуваються, особистості втрачають популярність, одні анекдоти й афоризми замінюються іншими й т.п [48; 59; 66].

Без фонових знань адекватний переклад практично неможливий. Як підкреслюють дослідники, "...осмислення... іншомовного тексту може мати місце тільки за умови, що "вторинна мовна особистість" хоча б відносно наближається до "природного" носія мови за рівнем не тільки мовним, але й когнітивної (лінгвокогнітивної) компетенції й, крім того, за рівнем поінформованості загального контексту цього спілкування". Б.Ю. Городецький додає, що "недолік фонових знань у більшості випадків веде до комунікативної невдачі, тобто ка такому збою в спілкуванні, при якому певні мовні відтворення не виконують свого призначення.

Очевидно, що фонові знання являють собою складну, багаторівневу систему, що володіє як своєрідною будовою, так і специфічним змістом. Для перекладача дуже важливо представляти загальну структуру й будова

фонових знань як системи, також як семантичний склад фонових знань конкретної мовної культури. Це насамперед необхідно для адекватного вибору приймань перекладу при передачі фонові інформації з мови оригіналу на мову перекладу.

Останнім часом необхідність навчання перекладачів фоновим знанням культури досліджуваного мови не викликає сумніву. Володіння фоновими знаннями називається як невід'ємний компонент перекладацької компетенції, поряд з наявністю лінгвістичних знань, певних психологічних якостей і літературних здатностей. З іншого боку, володіння прийомми перекладу специфічних культурних компонентів фонових знань (такими як гіпонімічний переклад, калькування, транскрибування й інші) є одним з основних навичок професійних перекладачів.

Під фоновими знаннями звичайно розуміються різні типи знання, що впливають на процес комунікації. Ці знання беруть участь у процесі інтерпретації комунікативної поведінки й впливають на наші очікування й пресуппозиції, що є частиною комунікативної ситуації.

Фонові знання можна вважати "готовими змістами", які культурне і язикове співтовариство пропонує своїм членам. Зрозуміло, у рамках однієї культури ці "готові" змісти варіюються залежно від соціального статусу, особистого досвіду й інших факторів.

Термін "фонові знання" є перекладом англійського терміна "Background knowledge", і в роботах таких авторів, як В. Гудикунст і Й. Кім, Р. Сколлон і С. Вонг Сколлон і інших під цим терміном розуміються всі наші знання про світ. У той же час Е. М. Верещагін і В. М. Костомаров у своїх роботах наголошують на країнознавчий і лінгвокраїнознавчий характер фонових знань [59].

Деякі дослідники, підкреслюючи енциклопедичний характер фонових знань, відзначають, що вони не є строго систематизованими науковими знаннями. Вони можуть містити протиріччя й стереотипи.

У даній статті під фоновими знаннями ми будемо розуміти різні типи знання, що впливають на процес комунікації. По визначенню О. С. Ахмановой, фонові знання являють собою "обопільне знання реалій мовцям і слухаюч, є основою язикового спілкування". І. В. Гюббенет визначає фонові знання як соціально-культурне тло, що характеризує сприйману мову.

Текст як продукт речемыслительной діяльності автора й матеріал речемыслительной діяльності інтерпретатора є насамперед особливим образом представлене знання: вербалізоване знання й фонове знання.

Відповідно до класифікації Т. Ван Дейка в комунікативній взаємодії бере участь наступний комплекс знань:

- знання про особливості комунікативних ситуацій;
- знання, отримані з попередніх мовних актів;
- знання про характер взаємодії, що відбувається, і структурі попередньої комунікативної ситуації;
- знання загального характеру про взаємодію й правила, головним чином, прагматичних;
- інші різновиди загальних знань про світ (фрейми).

Класифікація Т. А. Ван Дейка не враховує культурно-обумовлений характер фонових знань, у той час як культурний обумовленість фонових знань є їхньою найважливішою характеристикою. Р. Сколлон і С. Вонг Сколлон підкреслюють, що, хоча когнітивний механізм дії фонових знань у ситуації спілкування універсальний, вони мають різну структуру в різних культурах.

К. Крамш відзначає, що комуніканти завжди вступають в акт комунікації з певними прийнятними в даному суспільстві схемами поведінки, засвоєними в процесах соціалізації й інкультурації (аккультурації). Ці схеми включають:

- знання про правила поведінки в стандартних ситуаціях повсякденного спілкування, у тому числі знання про правила поведінки з людьми різного віку й статусу;

- розуміння комунікативного наміру співрозмовника;
- очікування певних дій від співрозмовника (вітання, посмішка, потиск руки і т.д.).

Однак цей список далеко не вичерпує всі види фонових знань, використовуваних для забезпечення правильного розуміння тексту.

Тому ми пропонуємо також розглянути класифікацію Б. Хазлет, яка виділяє чотири типи фонових знань, що впливають на процес комунікації.

1. "Повсякденні знання", або наївна картина світу.
2. Культурні знання, тісно пов'язані із цінностями рідної культури.
3. Знання про правила взаємодії в ситуації спілкування.
4. Лінгвістичні знання (язикова компетенція).

А. Н. Гаків підкреслює, що фонові знання проявляють своє реальне буття тільки в осмисленому висловленні, наскрізь пронизуючи його й надаючи йому багатомірність. Фонові знання - це результат присвоєння індивідом як матеріальних, так і духовних цінностей. Самі по собі фонові знання можуть не мати до мовознавства ніякого відношення, вивчаючись у рамках природних і соціальних наук. Але лінгвістику

цікавить те, як у тієї або іншої лингвокультурної спільності фонові знання як невербальний компонент мовного спілкування влітаються в текст мовного добутку, що в язовій комунікації імпліцирується, а що есплікується.

Як показує практика перекладу, недолік фонових знань у більшості випадків веде до комунікативної невдачі, тобто до такого збою в спілкуванні, при якому певні мовні добутки не виконують свого призначення.

Для доказу особливої ролі фонових знань у процесі міжкультурної комунікації проаналізуємо деякі помилки, що допускаються перекладачами, що володіють високою професійною компетенцією.

Перекладач використовує невдалі варіанти передачі назви наукових ступенів, оскільки не враховує різницю між російської й американською/англійської освітньої системами.

Як бачимо, у процесі перекладу фонові знання перекладача взаємодіють зі словами й структурами тексту, але при недоліку фонових знань, супроводжуваному відмінностями в культурних цінностях, правильна інтерпретація висловлення може бути утруднена. Відмінності в культурних картинах світу ведуть до викривлень в оцінці обговорюваних явищ, порушенням норм увічливості, прийнятим до іншої культури, невірною розуміння намірів співрозмовника.

Соціокультурна компетенція перекладача складається з країнознавчої, лінгво-країнознавчої та предметної компетенцій. Країнознавча складова – це знання про культуру країни, мова якої вивчається (інформація, що стосується історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій та звичаїв країни тощо). Лінгвокраїнознавча компетенція передбачає усвідомлення особливостей мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови у різних ситуаціях спілкування. Предметна складова – це володіння певною сумою фонових знань, що стосуються відповідного фаху і без яких неможливий якісний галузевий переклад. Адекватний рівень подібного володіння має забезпечуватися вмотивованим відбором змісту навчання майбутніх перекладачів та науковою організацією процесу формування їхньої фахової компетенції [31; 47].

Соціокультурний компонент комунікативної компетенції та його складові у різний час і різні автори називали по-різному: фонові знання, вертикальний контекст, фреймова/когнітивна пресуппозиція або прагматична презумпція і тощо. Перелічені вище роботи характеризуються різноманітністю підходів до проблеми змісту розглянутого поняття, що виливається у таке ж розмаїття концепцій та точок зору. У зв'язку з цим, у подальшому викладі ми спробували проаналізувати існуючі підходи, аби узагальнити накопичену інформацію та визначити напрямок нашого подальшого дослідження.

Деякі автори розглядають соціокультурну складову як знання соціокультурного контексту і досвід спілкування та використання мови у різних соціокультурних ситуаціях. Зміст, структура та класифікація фонових знань як об'єкта навчання варіюються, залежно від принципів викладання у конкретних мовних вищих навчальних закладах. З точки зору лінгвокраїнознавчого підходу, який пропонують згадані дослідники, зміст соціокультурного аспекту включає національну ментальність (світогляд, форми вербальної та невербальної поведінки, етикет, моделі комунікативної поведінки у повсякденному житті країни, мова якої вивчається); національні надбання (наука і мистецтво, історія і релігія, національні пам'ятки т. і.), а також досвід спілкування. Останній компонент включає соціокультурно прийнятний стиль комунікації, правильну інтерпретацію проявів іншомовної культури, прогнозування моделей сприйняття мовленнєвих актів носіями мови та мовленнєвої поведінки останніх, відсутність культурного шоку, здатність толерантно розв'язувати соціокультурні конфлікти, наявність у свідомості індивіда соціокультурного портрета країни, мова якої вивчається.

Узагальнюючи результати аналізу, викладеного вище, можна зробити висновок, що найзручнішим способом позначення соціокультурно маркованої інформації для завдань нашого дослідження є термін „фонові знання”. Хоча він не вичерпує зміст соціокультурної складової, однак, на наш погляд, є головним для проблеми, що розглядається. В інших працях спостерігається помірна варіативність думок щодо визначення змісту фонових знань. Так, А.В. Федоров розглядає їх як соціокультурні відомості, що відображають реальний комунікативний фон певного народу або картину життя певної країни. На його думку, поширення фонових знань відбувається саме через переклад, який вимагає знання певної соціокультурної інформації, що дозволяє зрозуміти глибинний зміст оригіналу і перекласти його без смислових втрат та помилок [50].

В.С. Виноградов віддавав перевагу терміну „фонова інформація”, до змісту якого він включав національний тезаурус, а також фонові знання, які

входили до поняття „фонова інформація” як частка до цілого. На його думку, фонова інформація не вичерпується знаннями, наприклад, поведінки тварин, поширених у конкретній географічній зоні, або музичних ритмів конкретної етнічної групи чи рецептів приготування національних страв, хоча все це в принципі входить до складу фонових знань. Важливо, щоб такі знання відбивалися у національній мові, передусім, у її лексичному складі. Фонова інформація, відповідно до точки зору, що розглядається, включає конкретні факти щодо історії та державного устрою національної спільноти, особливостей її географічного середовища, характерних предметів матеріальної культури минулого і сьогодення, етнографічних та фольклорних понять і т. і. На думку інших дослідників, фонові знання – це сукупність даних та відомостей про специфіку країни, мова якої вивчається, її національну культуру, менталітет народу, національні особливості вербальної та невербальної поведінки тощо. Отже, у цій концепції до фонових знань віднесені базові поняття, які допомагають адекватно орієнтуватися у соціокультурному контексті певної комунікативної ситуації, правильно інтерпретувати та перекладати зміст мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників двох культур.

Іноді фонові знання визначають як систему знань щодо галузі, якої стосується текст оригіналу, разом з когнітивним досвідом перекладача у цій же сфері. Деякі автори звужують значення поняття, що аналізується, включаючи до його змісту лише відомості про історію, географію, політику, тобто все те, що вказує на специфіку і неповторний колорит тієї чи іншої країни. Інші вважають фонові знання просто спільним усвідомленням певних реалій мовцем та слухачем, що забезпечує підґрунтя для мовленнєвого спілкування, а також визначає поведінку людини, систему її поглядів, етичних оцінок, естетичних смаків і значну частину її знань.

На наш погляд, для цілей нашого дослідження, зручно розрізняти поняття „фонова інформація” та „фонові знання” таким чином. „Фонова інформація” – це система понять, що лежить в основі кожного конкретного тексту, незалежно від того, засвоєна вона перекладачем чи ні. Після її ж

засвоєння така інформація перетворюється на „фонові знання” перекладача. Саме в такому значенні цей термін буде розглядатися далі.

Як уже зазначалося раніше, фонові знання є неоднорідними. За ступенем поширеності розрізняють їх на три види: загальнолюдські, регіональні та країнознавчі. Сюди можна також додати соціально-групові знання, притаманні певним соціальним спільнотам – педагогам, лікарям, правникам і т. ін.

Важливість фонових знань за тематичною ознакою неодноразово підкреслювалася у спеціальній літературі. Зазначалося, що певна частина перекладачів апріорно виходять з того, що будь-який текст оригіналу не приховує герменевтичні смисли і є завжди зрозумілим. Це спричинило ситуацію, коли протягом кількох десятиліть питання щодо засобів перекладу майже витіснило проблему розуміння тексту оригіналу. Однак, на наш погляд, видається аксіоматичним, що розуміння передуює процесу перекладу і що воно ґрунтується, поміж інших чинників, на фонових знаннях та особистому досвіді перекладача. Тому усвідомлене чи неусвідомлене часткове нерозуміння тексту оригіналу впливає на якість перекладу і спричинює спотворення інформації, порушення норм перекладу і врешті-решт непорозуміння або навіть конфлікт між комунікантами. Отже, завдання підготовки майбутніх перекладачів полягає в тому, щоб максимально розширювати обсяг фонові інформації за рахунок збільшення номенклатури тематичних блоків, аби зменшити ризик виникнення перекладацьких труднощів із причини відсутності відповідних знань.

В.В. Сафонова вважає, що соціокультурний компонент передбачає співвивчення мов та культур і включає до свого змісту знання з різних галузей. Такий підхід дозволяє студентам розширювати рамки свого соціокультурного простору і сприяє формуванню загальнопланетарного мислення(усвідомлення себе в якості культурно-історичних суб’єктів) [55].

В.П. Фурманова розробила теорію функціональної культури, яка розглядає три аспекти: когнітивний (оволодіння знаннями); комунікативний (засвоєння правил вербальної та невербальної поведінки); аксіологічний

(усвідомлення системи традицій, норм тощо). Соціокультурний компонент, за В.П. Фурмановою, включає два напрямки: філологічний (вивчення відомостей про культуру країни, мова якої вивчається, на матеріалі соціокультурно – маркованої лексики); соціологічний (варіативність сценаріїв міжкультурного спілкування) [87].

В.В. Воробйов відносить до соціокультурного компоненту інформацію, вивчення якої лежить через аналіз соціокультурно-маркованої лексики.

К. Крамш розуміє соціокультурний компонент як діалектичний зв'язок між мовою та культурним контекстом. К.Крамш вважає, що фонові знання, досвід та особистісні характеристики студентів впливають на сприйняття та розуміння соціокультурної інформації.

Е.Д. Херш розробив концепцію „культурна грамотність”, яка передбачає оволодіння певними знаннями-концептами всієї цивілізації. Отже, ефективність комунікації, що свідчить про грамотність, залежить від достатнього обсягу фонових знань, які дозволяють адекватно розуміти смисл висловлювання.

Загалом, ідея фонових знань не є новою. Ще в 70-х роках теорія фонових знань (*schemata theory*) здобула велику популярність в методиці навчання читання. Суть теорії полягає в тому, що при читанні, індивід сприймає та розуміє текст в залежності від індивідуальної системи фонових знань, досвіду та світогляду. Щодо теорії та практики перекладу, то теорія фонових знань не одержала належної уваги.

Аналіз робіт дозволяє нам стверджувати, що в основі соціокультурного компоненту лежать фонові знання (*background knowledge*), які визначаються як знання, що є спільними для учасників комунікативного акту, тобто, це загальна для комунікантів інформація, що забезпечує взаєморозуміння при спілкуванні. Така інформація сприяє виконанню кумулятивної функції мови, завдяки якій, власне, існує можливість перекладу. В цій функції мова є з'єднувальною ланкою між поколіннями, скарбницею та засобом передачі

позамовного колективного досвіду, оскільки вона не лише відображає сучасну культуру, але й фіксує її минулий стан.

Фонові знання є неоднорідними. За ступенем поширеності розрізняють їхні три види: загальнолюдські, регіональні та країнознавчі. Сюди можна також додати соціально-групові знання, притаманні певним соціальним спільнотам — педагогам, лікарям, правникам і т. і.

Розвиток сучасної науки і техніки породив велику кількість вузькоспеціальних текстів, переклад яких вимагає від перекладача певного обсягу фонових знань, причому якість перекладу безпосередньо залежить від їхнього обсягу. Важливість фонових знань за тематичною ознакою неодноразово підкреслювалася багатьма методистами, перекладознавцями, лінгвістами. Вони зазначали, що більшість перекладачів апріорно виходять з того, що будь-який текст оригіналу не приховує герменевтичні смисли і є завжди зрозумілим для перекладачів, але це не так. Протягом кількох десятиліть питання щодо засобів перекладу майже витіснило проблему розуміння тексту оригіналу.

Адже, загальновідомо, що розуміння передує самому процесу перекладу. Саме розуміння базується на фонових знаннях та особистому досвіді перекладача. Тому неусвідомлене нерозуміння або часткове нерозуміння тексту оригіналу впливає на якість перекладу і призводить до спотворення інформації, порушень норм перекладу і врешті-решт непорозуміння або навіть конфлікту між комунікантами. Отже, одним із завдань методики навчання перекладу є пошук шляхів розширення діапазону тематичних блоків навчання, а також відбір автентичних репрезентативних текстів, аби полегшити адаптацію майбутніх перекладачів до практичної діяльності, де їм часто доводиться змінювати галузі перекладу.

Структура фонових знань носія мови формується під впливом низки чинників і складається з різних компонентів (інформація та почуття, накопичені протягом дошкільного, шкільного та післяшкільного періодів; досвід особистого, політичного та мистецького спілкування; досвід

практичного життя). Важко навіть перелічити усі джерела, що формують свідомість носія мови, але результатом є знання, обсяг яких хоч і значно коливається від людини до людини, однак характеризується певним ядром, який пересічно знають усі освічені носії мови. Попри всю абстрактність цього гіпотетичного ядра, слід дійти висновку, що воно має бути об'єктом засвоєння при навчанні перекладачів.

Деякі дослідники робили спроби конкретизувати зміст згаданого ядра, внаслідок чого перелік галузей знань, що в ідеалі мають бути засвоєні перекладачем, був досить вражаючим (від Палестини часів Ісуса Христа до ідіом, прислів'їв та приказок та від структури, походження і персонажів біблії до гуманітарних та природничих наук). Такий обсяг породив скепсис у певної кількості дослідників, які висловили сумнів щодо можливості його засвоєння при навчанні перекладачів. Виходом вважається використання резерву координації предметів змісту навчання перекладу, починаючи від дисциплін спеціалізації і закінчуючи загальноуніверситетськими дисциплінами, в межах яких майбутні перекладачі мали б складати поняттєві схеми та двомовні глосарії.

Незалежно від реальності засвоєння основного обсягу фонових знань носія мови в межах університетського курсу навчання, сама спроба окреслення такого обсягу видається надзвичайно корисною, адже вона є орієнтиром, який спонукає до пошуків шляхів досягнення такої далекої, але разом з тим, такої бажаної мети.

Для успішного перекладу спеціального тексту перекладачеві немає потреби мати відповідну освіту, а достатньо такого ступеня орієнтації в предметі, яка б дозволяла йому розуміти термінологію та логіку викладання змісту. Таким чином, зміст підготовки майбутніх перекладачів має включати засвоєння достатнього обсягу передумов (фонових знань та термінів) у галузях, які є найбільш вірогідними ділянками їхньої практичної роботи (наприклад, економіки, права, природознавчих наук, медицини та ін.).

Фонова інформація – це соціокультурні відомості, характерні лише для певної нації або національності, освоєні масою їх представників і відображені у мові цієї національної спільноти. Принципово важливо, що це не просто знання, наприклад, поведок тварин, що мешкають лише в одній географічній зоні, або музичних ритмів якоїсь етнічної групи, або рецептів приготування національних страв, хоча все це в принципі теж складає частину фонових знань, важливо, що це тільки ті знання (відомості), які відображені в національній мові, в її словах та словосполученнях. Фонова інформація, відповідно до даної точки зору, включає конкретні факти щодо історії та державного устрою національної спільноти, особливостей її географічного середовища, характерних предметів матеріальної культури минулого й сьогодення, етнографічних та фольклорних понять тощо.

І. С. Алексеева також наголошує на важливості фонових знань, до складу яких відносить базові поняття, що допомагають вірно орієнтуватися у соціокультурному просторі певної комунікативної ситуації, правильно перекладати та інтерпретувати зміст поведінки (як мовленнєвої, так і немовленнєвої) представників різних культур [8].

А. В. Федоров розглядає фонові знання як соціокультурну інформацію, що відображає реальний комунікативний фон певного народу або картину життя певної країни. На його думку, поширення фонових знань відбувається саме через переклад, який вимагає знання певної соціокультурної інформації, що дозволяє зрозуміти глибинний зміст оригіналу і відтворити його без смислових втрат та помилок. Фонові знання – «це загальні відомості певної галузі, до якої належить текст перекладу, також це інформація про певну галузь знань, яка дозволяє вірно в ній орієнтуватися» [3; 51].

В. П. Фурманова стверджує, що фонові знання – це: 1) історико-культурний фон, що включає відомості про культуру суспільства в процесі його історичного розвитку; 2) соціокультурний фон; 3) етнокультурний фон, що включає інформацію про побут, традиції, свята; 4) семіотичний фон, що

містить інформацію про символіку, позначення, особливості іншомовного оточення.

За В. Н. Комісаровим, фонова інформація – це соціокультурні знання, характерні лише для певної нації або національності, засвоєні масою їх представників та відбиті у картині світу певної національної спільноти.

О. Н. Крюков визначає фонові знання як сукупність інформації та відомостей про специфіку країни, мова якої вивчається, її національну культуру, менталітет народу, національні особливості вербальної та невербальної поведінки. Також дослідник стверджує, що фонові знання виявляють своє реальне буття тільки в осмисленому висловлюванні, наскрізь пронизуючи його і надаючи йому багатовимірності. Фонові знання – це результат засвоєння індивідом як матеріальних, так і духовних цінностей. Самі по собі фонові знання можуть не мати до мовознавства ніякого відношення, вивчаючись в рамках природних і соціальних наук. Але лінгвістику цікавить те, як у тій чи іншій лінгвокультурній спільноті фонові знання як невербальний компонент мовленнєвого спілкування влітаються у текст мовленнєвого твору, що у мовній комунікації імплікується, а що есплікується.

Ступінь розуміння соціокультурного компоненту змісту повідомлення визначається не лише фоновими знаннями перекладача, а залежить також від його орієнтації в стильових регістрах. Це пов'язано із значним розмаїттям текстів, з якими доводиться мати справу в процесі перекладу. Сучасному перекладачеві доводиться мати справу з проявами найрізноманітнішої тематики і стилістики. З одного боку, перекладачі працюють з текстами, авторами яких є видатні майстри слова, що користуються багатими ресурсами мови, рясно вживають крилаті вирази та цитати, алюзії на популярні анекдоти і міфологічні сюжети, дитячі вірші та висловлювання з Біблії. З іншого, іноді доводиться працювати з недбалими текстами, автори яких недостатньо логічно і чітко викладають власні думки, включаючи інструкції до користування приладами, технічну документацію тощо. Лише

знання теми і контексту та наявність відповідних знань може допомогти перекладачеві у таких випадках.

Висновки до розділу 1.

Таким чином, культура – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, накопичених і накопичуваних певною спільнотою людей, і ті цінності однієї національної спільноти, які зовсім відсутні в іншій або істотно відрізняються від них, становлять національний соціокультурний фонд, що так чи інакше знаходить своє відображення в мові. Саме цю частину культури і цю частину мови слід вивчати і в перекладознавстві з метою більш повного і глибокого розуміння оригіналу і відтворення відомостей про ці цінності в перекладі за допомогою мови іншої національної культури.

Реалія – елемент культури, під яким розуміють сукупність матеріальних та духовних цінностей суспільства, що історично склалась на основі економічного базису. В кожній мові є слова, що ніяк не вирізняються серед інших слів, але передати їх при перекладі буває досить непросто. Адже реалії – специфічні слова або назви предметів в духовній та матеріальній культурі, що притаманні тільки певному народу. Реалії виступають означеннями предметів, понять, типових особливостей певного

географічного місця, матеріального життя, соціально – історичних особливостей деяких людей, нації, країни, племені, що являють собою національний, місцевий та історичний колорит. Такі слова не мають точних відповідників в інших мовах.

Переклад реалій, як слів специфічних для певного народу або країни, вимагає від перекладача особливої уваги. Зрозуміло, що аби правильно передати означення предметів, про які йдеться в оригіналі, і образів, пов'язаних з ними, необхідно мати певні знання про ту дійсність, що про неї йдеться у тексті оригіналу. В теорії перекладу такі знання називають «фоновими знаннями». Тобто сукупність уявлень, про те, що являє собою реальний фон, на якому розгортається картина життя іншої країни та народу. Фонова лексика - слова або вирази, що несуть в собі додатковий зміст та певні семантичні та стилістичні відтінки, які накладаються на основне значення, і є загальновідомими людям, що належать до певної мовної культури. Виділяються наступні способи перекладу реалій: 1. Транслітерація або транскрипція (повна або часткова), безпосереднє використання данного слова, що означає реалію, або його кореня в написанні літерами мови перекладу або в поєднанні з суфіксами мови перекладу. Цей спосіб перекладу є дуже широко вживаним. Немає такого слова, яке не можна було б перекласти іншою мовою, хоча б описово. Але транслітерація необхідна саме тоді, коли треба дотриматись лексичної стислості визначення, аби зберегти звичність слова, яку воно мало в мові оригіналу, і разом з тим підкреслити специфічність предмету або поняття, що перекладається і не має відповідника в мові перекладу.

Отже, для створення адекватного перекладу необхідно в першу чергу здійснити правильне тлумачення тексту оригіналу, що не є можливим без фонових знань. Це – невербальний контекст, і чим він ширший, тим більш достовірним і правильним є текст перекладу. Художні літературні твори не можна перекладати, спираючись суто на лінгвістичні знання. Для їх розуміння потрібна екстралінгвістична інформація, а саме контекст про середовище, певні

історичні обставини, у світлі яких вони тільки й можуть бути зрозумілі для перекладача та читача. Фонові знання є основою майстерності перекладача. Фонові знання – це весь той досвід, який отримує людина в ході свого життя; це все, з чим зіткнувся і що побачив перекладач; це його життєвий багаж.

Таким чином, фонові знання, що є невід'ємною частиною культурної картини світу, представляють одночасно й найважливішу складову професійної компетенції перекладача. Вони включають не тільки знання культури вихідного, що й переводить мов, але й загальну ерудицію в синхронічному й діахронічному аспектах, а також облік вимог дискурсу до передачі культурообумовленого змісту, що, безсумнівно, повинне враховуватися при створенні навчальних планів і програм для бакалаврів і магістрів лінгвістики.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПОВНОЗМІСТОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТУ НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНИХ ІСПАНОМОВНИХ ЗМІ

2.1 Особистісна компетентність перекладача

Формування професійної перекладацької компетентності є результатом багаторічної підготовки та практики перекладача. Зазвичай це розуміється як здатність професійного перекладача творчо використовувати пізнавальні ресурси своєї мовної свідомості для вирішення професійних проблем семантичного перекладу в ситуаціях міжкультурного спілкування.

Процес формування професійної компетентності з перекладу – це складна система, яку можна класифікувати на кілька підструктур:

1. компоненти цілісного педагогічного процесу (початковий стан, мета, педагогічні засоби, умови, результат);
2. навчальна та навчально-професійна діяльність;
3. теоретична та практична підготовка, яка включає заняття в класі, індивідуальну та самостійну роботу, а також стажування;
4. формування професійної перекладацької компетентності як мети діяльності вчителя та самостійної діяльності студента з управління формуванням професійної компетентності.

Для успішного здійснення своєї діяльності перекладач повинен мати професійну компетентність, а саме – професійний переклад.

Існує багато досліджень щодо перекладацької компетенції, і є кілька визначень. Л.К. Латишев розглядає перекладацьку компетентність як сукупність знань, умінь і навичок, які дозволяють перекладачеві успішно вирішувати свої професійні завдання [29; 12].

На думку Н.М. Гавриленко перекладацька компетентність є умінням передавати інформацію з однієї мови на іншу, зважаючи на різницю між двома текстами, культурами та мовленнєвими ситуаціями [13; 28].

Повне та всебічне визначення перекладацької компетентності можна знайти у О.Д. Швайцера, який трактує перекладацьку компетентність як складну багатовимірну категорію, що включає всі кваліфікації, що дозволяють перекладачеві здійснити акт міжмовної та міжкультурної комунікації, а саме:

- спеціальні «перекладацькі» знання двох мов;
- володіння технологією перекладу; знання правил мови перекладу;
- знання норм перекладу, що визначає вибір стратегій перекладу;
- знання норм стилю та жанру певного тексту; певний мінімум опорних знань, необхідних для адекватної інтерпретації вихідного тексту та предметних знань для успішного перекладу в рамках спеціалізації перекладача [62; 28].

Проблемі перекладацької компетенції, а також розвитку її структури та змісту було присвячено багато досліджень, але сьогодні щодо цього явища та його складових немає єдиної думки.

Н. В. Комісарова розрізняє мовні, мовленнєві, текстові побудови, культурні, країнознавчі, перцептивні та інтерактивні компетенції, що складають перекладацьку компетентність [22].

Н. Н. Гавриленко виділяє комунікативну компетентність, що включає прагматичну, мовну, соціолінгвістичну компетентність, спеціальну компетентність та її основні, дискурсивні, предметні, соціокультурні, стратегічні та технологічні компоненти, а також соціальну та особистісну компетентність [15; 28-53].

О. В. Гребенщикова під перекладацькою компетентністю розуміє інтегративну характеристику особистості експерта, що включає мовну, психологічну, соціокультурну та інформаційну компетентність [16].

Л.М. Демчук серед складових перекладацької компетентності виділяє мовну та комунікативну компетентність, яка виступає інтегративною характеристикою перекладача та відображає його здатність ефективно здійснювати мовленнєву діяльність в умовах міжмовних, міжкультурних та міжособистісних комунікативних завдань [18].

А. В. Пушкіна у структуру перекладацької компетенції включає комунікативні (лінгвістичні та культурологічні компоненти), оволодіння методами перекладу (використання методів перекладу та перехід з однієї мови на іншу) та поведінкові компоненти (правильна поведінка, відповідальність за якість роботи), наголошуючи що поведінкова поведінка є головним компонентом перекладацької компетентності у процесі двомовного спілкування [38].

О. В. Федотова вважає основним компонентом перекладацької компетентності операціональну компетенцію, що дозволяє перекладачеві точно передати смисловий зміст оригіналу та створити його повний функціонально-стилістичний зв'язок, враховуючи відмінності між мовами оригіналу та перекладу [52].

Враховуючи складний характер цього явища, кількість компонентів перекладацької є відносним поняттям. Ми ж для виконання даної роботи вирішили використовувати модель засновану на підході, запропонованому дослідницькою групою РАСТЕ, згодом модифікованою Л.М. Черноватом для оперативного використання з метою чіткого розуміння стратегічної мети діяльності перекладачів, яка визначає перекладацьку компетентність як засаду перекладацької діяльності [57; 169-178; 82].

2.2 Засади білінгвальної компетентності

Двомовна компетентність майбутнього перекладача поглинає іншомовну комунікативність, яка, у свою чергу, складається з мовної (фонетичної, лексичної, граматичної, компетентності в техніці читання та письма двома та більше мовами), мовної (у слуханні, мовленні, читанні, письмі та перекладі), мовні та соціокультурні, навчальні та стратегічні компетенції.

В межах двомовної компетенції ми розглядаємо спеціальні «перекладацькі» знання рідної та іноземної мов як в продуктивному, так і в сприйнятливому відношенні, здатність розуміти та відтворювати комунікативні вказівки відправника оригіналу, вміння співвідносити дві / три мови та враховувати відмінності в мовній системі, мовні норми та узуальні.

Складовими двомовної компетентності в перекладі є:

- опорні знання про предмет спілкування та елементи основної частини зарубіжної картини світу, які співвідносяться з предметом спілкування;
- лінгвістичні знання про типи мовних відповідностей, прогалини в мовному просторі та способи їх заповнення;
- здатність розпізнавати зміст культурних термінів на основі фонових знань;
- здатність розуміти та використовувати стійкі фрази в галузі міжкультурної комунікації;
- здатність заповнювати прогалини в культурному просторі з урахуванням етнокультурних особливостей комунікантів та створювати тексти мовою перекладу відповідно до комунікативного завдання та ситуації спілкування, забезпечуючи необхідну структуру та мовний зміст тексту .

На нашу думку, психофізіологічний компонент є ключовим в особистісній компетенції, що виявляється в психомоторних навичках читання, письма, пізнавальних здібностях, пам'яті, увазі, логіці, аналізі, синтезі тощо та таких психологічних характеристиках, як критичність, психологічна стабільність, самопізнання та самовдосконалення тощо. Деякі дослідники в межах цієї компетенції, крім психофізіологічної, виділяють морально-етичну складову (почуття відповідальності за якість роботи, ввічливість, конфіденційність), підкомпетентність самовдосконалення та професійний та соціальний компонент (норми спілкування у професійному середовищі) [52]. Ми вважаємо доцільним поєднання всіх перерахованих вище компонентів з терміном поведінкової компетенції, що включає правильну поведінку з урахуванням моральних, етичних та соціальних норм та відповідальність за якість роботи.

Таким чином, особистісна компетентність перекладача повинна виявлятися у розумінні соціальної значущості його професії, мотивації до самовдосконалення та самонавчання, мати певну лінію поведінки в процесі міжкультурного спілкування, заснованого на когнітивних, поведінкових та психомоторних механізмах.

Предметна компетенція включає знання предмета спеціалізації перекладача, концептуальної композиції певної галузі людської діяльності та взаємозв'язків. Для успішного здійснення професійної діяльності необхідно знати не лише дві мови та культури, мати можливість використовувати перекладацькі трансформації, але розуміти предмет спілкування, факти дійсності.

Перекладацька компетентність включає знання загальних принципів перекладу та специфіки, що відрізняє його від інших видів мовного посередництва. З сучасних інтерпретацій поняття перекладацької компетентності та його компонентів, на наш погляд, виділяється інтерпретація, сформульована Л. К. Латишевим [29]. Визначаючи поняття перекладацької компетентності, дослідник приділяє особливу увагу

формуванню тих його компонентів, які згодом можуть послужити основою для перекладача професійного розвитку. Він ділить перекладацьку компетентність на основні та прагматичні частини, у свою чергу поділяючи основні на концептуальні та технологічні, а прагматичні – на спеціальні та конкретні компоненти.

Основний компонент включає знання, вміння та навички, необхідні перекладачеві для всіх видів перекладу, а конкретні компоненти перекладацької компетентності включають знання, вміння та навички, необхідні для певного виду перекладу. Спеціальні теми включають тематичні та жанрові можливості перекладача. Однак дослідник не звертає уваги на компетенції, необхідні перекладачам для їх майбутньої спеціалізації, і якщо ми розглянемо це з точки зору викладання професійно орієнтованого перекладу, розподіл на лише конкретні та спеціальні компоненти буде недостатнім.

Л.М. Черноватий додає до перекладацької компетентності інструментальне (використання документальних та технологічних ресурсів, пов'язаних із роботою перекладача), та дослідження, або пошук (можливість швидкого пошуку інформації, необхідної для вирішення проблем перекладу) [52; 176].

Розвиток пошуково-дослідницьких навичок є невід'ємною частиною процесу підготовки майбутнього перекладача. Аналіз паперових та електронних інструментів, підбір авторитетних джерел, можливість продуктивного їх використання та з мінімальними витратами часу стає все більш актуальним та важливим аспектом перекладу. Здатність швидко аналізувати матеріал, який потрібно перекласти, оцінити його реєстр, стиль, знайти невідомі еквіваленти, порівняти частоту використання терміна в конкретному контексті – все це визначає конкурентоспроможність перекладача на ринку праці, його професійний успіх.

Крім базових, інструментальних та пошукових, доцільно включають в технологічні та спеціальні компетенції. Технологічна компетенція – це

володіння перекладацькою технологією, володіння перекладацькими перетвореннями, а спеціальний компонент включає володіння певним видом перекладу (усним чи письмовим).

Деякі дослідники [3; 23; 60] говорять про загальну стратегію пошуку найкращого варіанту та загальну лінію поведінки перекладача, стратегію рішення про переклад, розподіл уваги, забезпечення ефективного розподілу пізнавальних здібностей особистості перекладача, що могло б запобігти зайвій словесній інформації.

Стратегія перекладу вважається складним явищем і включає психологічні, мовні, прагматичні соціологічні та культурні аспекти.

Якщо розглядати лінгвістичний аспект стратегії перекладу, він виявляється у використанні перекладачем знань про мови та культури оригіналу та перекладу, на основі яких він використовує певні прийоми (стиснення, декомпресія, парафраза, узагальнення тощо). У цьому випадку перекладач виступає не як людина, мислячий суб'єкт, а як своєрідний «приймач», який відкриває доступ до семантики іноземної мови шляхом фіксації інваріантних відносин.

Психологічний аспект значення терміна «стратегія перекладу» характеризує, насамперед, особистість перекладача як суб'єкта діяльності, активізуючи всі його особистісні характеристики. Для вирішення перекладацького завдання перекладач вибирає та активує адекватну стратегію, яка спрямована на вирішення конкретної проблеми та яка включає всі пізнавальні операції, орієнтовані на реалізацію обраної стратегії.

Соціальний аспект стратегії враховує інтереси, позиції та ставлення всіх учасників соціальної взаємодії. І в цій перспективі стратегія – це не фіксований план, а динамічний процес узгодження різних позицій та думок. Відповідно до синергетичного підходу, позиція перекладача як свого роду стратега акту міжкультурної комунікації постійно змінюється і розвивається. Свідомість перекладача можна розглядати як динамічний простір, в який

інтегруються точки зору та інтереси всіх учасників мовленнєвих дій, створюючи тим самим точки роздвоєння та виникнення нових смислів.

Що стосується культурологічного аспекту розуміння перекладацької стратегії, то доречно говорити про феномен культурної передачі, коли перекладач має на меті наблизити реальність перекладеного тексту до оригінальної культури, створивши гармонізацію значень (взаємозв'язок адекватності як перекладу точність та еквівалентність як ідентичність перекладу). що взаємодія між дискурсами оригіналу та перекладу стає гармонійною. Іншими словами, в результаті вибору перекладача правильної стратегії досягається найвища мета перекладу – позитивний комунікативний ефект, максимальне взаєморозуміння комунікаторів, які належать до різних мовних культур.

Так, наприклад, гострим та малодослідженим є питання перекладу евфемізмів, які, в свою чергу є яскравими зразками відтворення культурологічного аспекту будь-якої мови. Для точного та влучного перекладу сталих одиниць від перекладача вимагається використання фонових знань обох мовних середовищ.

Основна функція евфемізмів – приховувати, затемнювати пряме значення окремих слів, яке в цьому суспільстві вважається нецензурним або таким, що завдає моральної шкоди іншим. Для досягнення цієї мети використовуються різні засоби, наприклад, використання певних слів з дифузною семантикою, використання гіперонімів, використання дейктиків, запозичень, скорочень і слів, які вказують на незавершеність дії тощо. Відповідно до класифікації, запропонованої Л. М. Шапіною [59], сюди належать, зокрема:

- евфемізми, пов'язані з дискримінацією;
- такі, що позначають жахливі і неприємні явища дійсності, а також нечистоти;
- евфемізми, пов'язані з впливом держави на життя людей;
- ті, що вказують на вік і зовнішній вигляд людини;

- дипломатичні евфемізми;
- евфемізми мови реклами;
- соціальні евфемізми.

Характерно, що нові лексеми для позначення «нецензурних» предметів і явищ з часом втрачають характер евфемізмів, починають сприйматися як пряме посилення на «нецензурний» об'єкт і в свою чергу стають «нецензурними». Оскільки евфемізми широко використовуються у мовленні, з часом вони втрачають свою функцію «прикрашати» справжню суть висловлювання і тому потребують іншого евфемізму, який надасть нового значення затемненню та приховуванню твердження, наприклад: «американець» замість «афроамериканець», «людина іншої орієнтації» замість «людина нетрадиційної орієнтації».

Як відомо, евфемізм відносять до лексичного рівня мови, а в художньому творі він виражається певними конкретними лексемами. Незважаючи на те, що автор художнього твору може використовувати словниковий запас будь-якого стилю, найбільш рекурентним для художньої літератури, на наш погляд, є словниковий запас, що належить до соціальної та побутової сфер життя. Оскільки фантастика, насправді, є відображенням життя, герої художніх творів «обертаються» навколо того, що відбувається з ними особисто та тим, що їх оточує. Таким чином, соціально-побутові евфемізми включають словниковий запас, який стосується особистого життя людей та їх відносин з іншими людьми. Соціально-побутові евфемізми, які виникають, зокрема, у творах мистецтва, можна розділити на дві групи:

1. Евфемізми, пов'язані з людським тілом (частини тіла, природні потреби та статеві стосунки).

2. Евфемізми, пов'язані з неформальним спілкуванням (усі види дискримінації, неприємні явища та домішки).

Зауважте, що евфемізм є суб'єктивним явищем: деякі оратори можуть не звертати ніякої уваги на те, що інші вважають нецензурними або

неприємними (статевий акт, нечистоти) або сприймають їх як болісні (смерть, хвороби, психічна дисфункція).

Схильність до мови евфемізму є універсальною, але проявляється в кожній мові по-різному. Наприклад, для середовища іспанської культури прямі розмови про такі фізіологічні функції людського організму, як дефекація та менструація, є цілком нормальними, тоді як в українському культурному просторі подібні теми не є звичайними у повсякденному спілкуванні. Це можна пояснити впливом національного характеру на мовні явища, включаючи евфемізм мови.

Евфемізм в оригіналі передається еквівалентним евфемізмом у перекладі:

«... ¿estás con el período?» [94; 28] – «У тебе критичні дні?» [88; 35].

У цьому прикладі перекладач відтворює іспанський евфемізм на позначення менструації («*período*») за допомогою українського евфемізму («критичні дні»).

У той же час за допомогою прямих еквівалентів найчастіше відтворюються універсальні для багатьох різних евфемізмів. Наприклад, для іспанської та української культур це слова та вирази, які стосуються людського тіла, неприємних явищ та всілякої дискримінації.

Евфемізм в оригіналі передається лексемою, щоб безпосередньо вказати, що виражається в оригінальному евфемізмі:

«*Se puso colorado, notó un calor quemándole las orejas y los ojos empezaron a escocerle*» [92]. – «Він почервонів, він відчуває, що вуха в нього палають, а в очах свербить» [90].

Для іспансько-українського перекладу це досить рідкісне явище, адже зазвичай, навпаки, українські перекладачі намагаються пом'якшити іспанський текст. У даному випадку вжиток слова «*colorado*» замість «*rojo*» зумовлений приналежністю останнього до шару лексики комуністичної тематики, небажаної у післявоєнній Іспанії. Разом з тим, в українського читача слово «червоний» та його похідні не викликають подібних асоціацій.

Слово, яке не є евфемізмом у тексті оригіналу, передається у перекладі за допомогою евфемізму:

«*Se nos tolera, pero como los blancos toleran a los negros*» [94; 172]. – «Нас терплять, але так само, як у багатьох куточках світу білі терплять темношкірих» [88; 103].

У даному випадку пряму номінацію «*negros*» відтворено за допомогою евфемізма «*темношкірі*», оскільки у сучасному світі все більшого поширення набуває евфемістична лексика з метою запобігання дискримінації за расовою ознакою.

Водночас, як відомо, для сучасної мови цілком характерними є дві, здавалося б, несумісні тенденції: евфемізм та дисфемізація. Очевидно, що дисфемізм не міг не відбитися і на художніх творах. Слід зазначити, що ця тенденція мала помітніший вплив на літературні твори останніх років. У процесі аналізу вищезазначених праць та їх перекладів зафіксовано випадки відсторонення оригіналу в перекладі. Це явище настільки рідкісне, як відтворення евфемізму з лексею з прямим значенням. Як правило, перекладач шукає адекватних способів відтворення в перекладі дисфемізмів, використаних автором в оригінальному тексті.

На основі прикладів, отриманих методом безперервного відбору проб у вищезазначених роботах, та їх перекладів, ми можемо виділити наступні варіанти відтворення іспанських дисфемізмів в українських перекладах:

Дисфемізми відтворюються у перекладі напряду, наприклад:

«*Doña Rosa va y viene por entre las mesas del Café, tropezando a los clientes con su tremendo trasero*» [92]. – «Донья Роса походить між столиками кав'ярні, штовхаючи відвідувачів своїм могутнім задом» [90; 14]. «Донья Роса походить між столиками кав'ярні, штовхаючи відвідувачів своїм здоровенним задом» [89; 5].

У даному випадку іспанський дисфемізм «*tremendo trasero*» було відтворено за допомогою україномовного стилістичного відповідника

«могутній зад» (С. Борщевський) або ж «здоровенний зад» (П. Соколовський, А. Собуцький).

Відтворюючи напрям дисфемізму, перекладач керується думкою, що така лексика цілком прийнятна для українського культурного середовища.

Дисфемізми передаються узагальненням, через те, що для передачі значення багатьох фраз не потрібна абсолютна точність, наприклад:

«... *el portazo resonó en mis ovarios, aunque no, señores, no tenía el período*» [94; 16]. – «Цей звук відлунув у мене внизу живота, проте, дорогі мої, ніяких місячних у мене не було» [88; 36];

У даному прикладі занадто «анатомічну» іспанську лексему «*ovarios*» (яєчники) було відтворено за допомогою узагальненого відповідника «*внизу живота*».

Відбувається вилучення дисфемізму з тексту перекладу. Найчастіше до цього методу перекладачі вдаються тоді, коли мають справу з грубою лексикою, наприклад:

«*¡Pues dígale a Diego que se ponga, coño, joder!*» [94; 102] – «Ну то скажіть Дієго, щоб він підійшов до телефону» [88; 60].

У цьому випадку лексеми «*coño*» та «*joder*», які належать до прошарку лексики зниженого стилю, взагалі було вилучено з тексту перекладу, оскільки, як уже було зазначено, вжиток брудної лайки є прийнятним для іспанського мовного середовища, але не для українського.

2.3 Роль стратегічної компетентності як надкомпетентності

Стратегічна компетентність розглядається як надкомпетентність (термін Л.М. Черноватий), що складається з окремих процесів, навичок, що використовуються для вирішення проблем розуміння, прийому (розмежування первинних та вторинних ідей, зв'язку понять за значенням тощо) та проблем перекладу тексту. (синтаксичні перетворення, стиснення, розширення, подання перекладеного тексту, виправлення та моніторинг).

Таким чином, різні підходи до визначення структури та змісту концепції перекладацької компетенції дозволяють розглядати їх як методологічну основу для продовження спектру компетенцій, які вже були обрані. На основі власного досвіду, аналізу сучасних стандартів усного перекладу, кваліфікаційних характеристик здобувача на другий магістерський рівень ми пропонуємо власну структуру професійної компетентності перекладача, яка включає двомовний, особистий, предметний, перекладний та стратегічна компетентність. На нашу думку, вищезазначена номенклатура компетенцій є найбільш повною відповідно до діяльності перекладача, який працює у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Двомовна компетенція перекладача базується на комунікативній іноземній мові, сформованій у процесі вивчення іноземних мов та культур. Іноземна комунікативна компетенція, у свою чергу, складається з мовної (фонетичної, лексичної, граматичної, компетентності в техніці читання та письма двома та більше мовами), мовлення (у слуханні, мовленні, читанні, письмі та перекладі), лінгвістичної, соціокультурної та освітньо-стратегічної компетенції. Вона включає в себе такі аспекти володіння мовою, які характерні для будь-якого носія мови, але також передбачає ряд специфічних особливостей, до яких належить спеціальне «перекладацьке» володіння іноземними та рідними мовами, як у сприйнятливій (зрозуміти та відтворити

комунікативні інструкції відправник оригіналу, співвіднести засоби двох мов та врахувати відмінності між ними на рівнях мовної системи, мовної норми, вживання) та в продуктивних планах (побудова усної програми мовленнєвих дій у форма висловлювань та спеціальні дискурси). Перекладач повинен створювати тексти різного типу відповідно до комунікативної задачі та ситуації спілкування, забезпечуючи при цьому певну структуру тексту за правилами побудови мовних одиниць у мові, оцінювати місце та зв'язок окремих частин тексту і сприймають текст як пов'язане мовне ціле. компетентність, яка також є необхідною складовою двомовної компетентності.

Особиста компетенція включає психофізіологічний компонент, який виявляється у психомоторних навичках читання, письма, когнітивних здібностях, пам'яті, увазі, логіці, аналізі, синтезі тощо та таких психологічних характеристиках, як критичне мислення, психологічна стійкість, самопізнання та самовдосконалення тощо. А також поведінкова компетентність, яка включає правильну поведінку з урахуванням моральних, етичних та соціальних норм, відповідальність за якість роботи.

Таким чином, особиста компетентність перекладача повинна виявлятися у розумінні суспільної значущості його професії, мотивації до самовдосконалення та самонавчання, мати певну лінію поведінки у процесі двомовної міжкультурної комунікації на основі пізнавальної, поведінкової та психомоторної діяльності механізми.

Предметна компетенція виділяється як особливий компонент професійної перекладацької компетенції, що включає знання предмета спеціалізації перекладача, понятійного та термінологічного апарату у галузі зовнішньоекономічної діяльності мовою оригіналу та мовою перекладу. Для успішного здійснення професійної діяльності перекладача необхідно вміти адекватно інтерпретувати тексти мовою оригіналу певного предмета різного стилю та передавати їх мовою перекладу.

Окрім оволодіння технікою перекладу та бездоганим знанням своїх робочих мов, їх мовного поєднання, сучасні перекладачі повинні активно використовувати термінологію різних галузей. Від цих знань і загальної ерудиції перекладача залежить, наскільки він буде затребуваний потенційним роботодавцем. Природно, що термінологічна ерудиція перекладача надходить, насамперед, з досвідом, але в процесі підготовки майбутній фахівець повинен надати основи та принципи попередньої підготовки та обробки галузевої термінології як іноземною, так і рідною мовами.

Перекладацька компетентність включає знання загальних принципів перекладу та специфіки, що відрізняє його від інших видів мовного посередництва. Він поділяється на базовий, що включає знання, вміння та навички, необхідні для перекладача для всіх видів перекладу, спеціальний, який включає знання, вміння та навички, необхідні для певного виду перекладу (у нашому випадку усного), технологічну компетентність, який представляє технологію перекладу володіння та перекладацькі перетворення, інструментальні (використання документальних та технічних ресурсів, пов'язаних з роботою перекладача), та пошук (можливість швидкого пошуку інформації, необхідної для вирішення проблем перекладу).

І найважливіший елемент перекладацької компетентності – стратегічна компетентність, яка розглядається як надкомпетентність [10, 176] і складається з окремих процесів, навичок, що використовуються для вирішення проблем розуміння, прийому (розмежування первинних та вторинних ідей, зв'язок понять за значенням тощо) та проблеми виробництва перекладеного тексту (можливість вибору та правильного використання перекладацьких перетворень для подолання труднощів з перекладом, пов'язаних з лексичними, граматичними та стилістичними відмінностями між текстами мови оригіналу та перекладу).

Кожен процес послідовного тлумачення індивідуальний, незважаючи на тотожність його компонентів, він має різні властивості. Цей процес залежить не тільки від джерела повідомлення, але і від перекладача. Термін

служби окремого повідомлення може змінюватись, і неможливо передбачити, коли воно зупиниться чи зміниться. Про так звану поведінку можна сказати лише при аналізі значної кількості таких повідомлень, які повинні допомогти перекладачеві прийняти рішення про переклад.

Таким чином, виходячи з викладеного, ми вважаємо формування стратегічної компетентності для перекладача особливо важливим у зв'язку із сучасними вимогами до професійної перекладацької діяльності та специфікою самого процесу перекладу. Ця компетенція співвідноситься з іншими компонентами перекладацької компетентності і постійно використовується в інтерпретації.

2.4 Фонові знання як соціокультурний компонент перекладацької компетентності

Соціокультурний компонент комунікативної компетенції та її компоненти в різні часи і різні автори називали по-різному:

- І. Олексієва та А. Федоров визначали як фонові знання [3; 3-6; 51];
- на думку О. Ахманової та В. Виноградова – вертикальний контекст [5; 10];
- О. Леонтєв та Супрун розуміють її як фреймова / когнітивна пресупозиція або прагматична презумпція [31; 47].

Вищезазначені роботи характеризуються різноманітністю підходів до проблеми змісту поняття, внаслідок чого виникає таке різноманіття понять і точок зору.

П. Сисоєв та К. Крамш розглядають соціокультурну складову як знання соціокультурного контексту та досвід спілкування та використання мови в різних соціокультурних ситуаціях. Зміст, структура та класифікація опорних знань як об'єкта дослідження змінюються залежно від принципів викладання у конкретних мовних вищих навчальних закладах.

З точки зору мовного підходу, запропонованого згаданими дослідниками, зміст соціокультурного аспекту включає:

- національний менталітет (світогляд, форми вербальної та невербальної поведінки, етикет, моделі комунікативної поведінки у повсякденному житті країни, мова якої вивчається);
- національна спадщина (наука і мистецтво, історія та релігія, національні пам'ятки тощо);
- досвід спілкування.

Останній компонент включає соціокультурно прийнятний стиль спілкування, правильне трактування проявів зарубіжної культури,

прогнозування моделей мовленнєвих актів носіями мови та мовленнєвої поведінки останніх, відсутність культурного шоку, здатності терпіти соціокультурні конфлікти [12; 17].

В інших роботах є помірна мінливість думок щодо визначення змісту опорних знань. Так, А.В. Федоров розглядає їх як соціокультурну інформацію, яка відображає реальну комунікативну основу конкретного народу чи картину життя в певній країні. На його думку, поширення фонових знань відбувається саме через переклад, який вимагає знання певної соціокультурної інформації, що дозволяє зрозуміти глибокий зміст оригіналу та перекласти його без смислових втрат та помилок [52].

В.С. Виноградов віддавав перевагу терміну «довідкова інформація», до змісту якого він включав національний тезаурус, а також фонові знання, що входили до поняття «довідкова інформація» як частина цілого [10]. За його словами, довідкова інформація не обмежується знаннями, такими як поведінка тварин, поширених у певній географічній зоні, або музичні ритми певної етнічної групи або рецепти національних страв, хоча все це в принципі є частиною фону знання. Важливо, щоб такі знання знайшли відображення в національній мові, особливо в її лексичному складі. Довідкова інформація, відповідно до точки зору, включає конкретні факти про історію та державний устрій національної спільноти, особливості її географічного середовища, характерні об'єкти матеріальної культури минулого і сучасності, етнографічні та фольклорні концепції тощо.

За даними інших дослідників, таких як І.С. Олексієва, В. М. Комісаров, А.Н. Крюков, Л.К. Латишев та Л.Л. Нелюбін, фонові знання – це сукупність даних та відомостей про специфіку країни, мова якої вивчається, її національну культуру, менталітет народу, національні особливості вербальної та невербальної поведінки тощо. Таким чином, у цю концепцію фонові знання включають основні поняття, які допомагають адекватно орієнтуватися в соціокультурному контексті певної комунікативної ситуації,

правильно інтерпретувати та перекладати зміст мовної та немовної поведінки двох культур [1; 25; 28; 29; 36].

В.С. Виноградов же фонові знання визначає як систему знань про поле, до якого належить оригінальний текст, разом із пізнавальним досвідом перекладача в тому ж полі [11]. Вчений віддавав перевагу терміну «довідкова інформація», до змісту якого він включав національний тезаурус, а також фонові знання, що входили до поняття «довідкова інформація» як частина цілого [11; 66]. За його словами, довідкова інформація не обмежується такими знаннями, як поведінка тварин, розподілених у певному географічному районі, або музичні ритми певної етнічної групи чи рецепти національних страв, хоча все це в принципі є частиною фонового знання.

Фонова інформація включає конкретні факти щодо історії та державного устрою національної спільноти, особливостей її географічного середовища, характерних предметів матеріальної культури минулого і сьогодення, етнографічних та фольклорних понять і т. і.

Є.М. Верещагін звужує значення досліджуваної концепції, включаючи в її зміст лише інформацію про історію, географію, політику, тобто все, що вказує на специфіку та унікальний колорит країни [9].

А.Ф. Ширяєв розглядає фонові знання просто як спільне усвідомлення мовцем та слухачем певних реалій, що забезпечує основу для мовленнєвого спілкування, а також визначає поведінку людини, систему поглядів, етичні оцінки, естетичні смаки та значну частину його знань [61].

На думку Комісарова, фонові знання – це сукупність даних та відомостей про специфіку країни, мова якої вивчається, її національну культуру, менталітет народу, національні особливості вербальної та невербальної поведінки тощо [25; 58], тоді як Алексеєва звужує зміст аналізованого поняття, включаючи до його змісту лише інформацію про історію, географію, політику, тобто все, що вказує на специфіку та унікальний колорит країни [2; 32].

Поряд із поняттям фонових знань, у літературі ми знаходимо поняття «фонова інформація». «Фонова інформація» розуміється як система понять, яка лежить в основі кожного конкретного тексту, незалежно від того, засвоєна вона перекладачем чи ні [10; 66]. Для перекладача це потрібно не менше, ніж фонові знання, оскільки фонова інформація О. С. Ахманової характеризується як «взаємне пізнання реальностей мовцем і слухачем, що є основою спілкування» [5; 498]. Фонову інформацію в свою чергу можна розділити на кілька типів:

- універсальні знання (біблійні образи та історії, інформація з міфів та казок, інформація про географію тощо);
- регіональні знання, які мають люди певного регіону (наприклад: снігопад, міраж, тайфун, білі ночі, північне сяйво, припій, приплив, відливи тощо);
- знання про країну;
- соціальні, професійні, культурні та історичні знання, такі як знання лікарів, фінансистів, будівельників, жителів одного міста, працівників одного закладу тощо.

Після оволодіння нею така інформація стає «фоновим знанням» перекладача.

На нашу думку, для цілей нашого дослідження зручно таким чином розмежовувати поняття «фонова інформація» та «фонові знання». «Фонова інформація» – це система понять, яка лежить в основі кожного конкретного тексту, незалежно від того, освоюється він перекладачем чи ні. Після оволодіння ним така інформація перетворюється на «фонові знання» перекладача. Саме в цьому сенсі цей термін буде розглянуто нижче.

Як було сказано раніше, основні знання неоднорідні. За ступенем поширеності О.С. Ахманова та В.Н. Комісаров розрізняють три типи: універсальний, регіональний та регіональний [5; 25]. До цього можна також додати соціально-групові знання, притаманні певним соціальним спільнотам – вчителям, лікарям, юристам тощо.

Важливість опорних знань за тематичними ознаками неодноразово підкреслювалася у спеціальній літературі. Зазначалося, що деякі перекладачі апріорі припускають, що будь-який текст оригіналу не приховує герменевтичних значень і завжди зрозумілий. Це призвело до ситуації, коли протягом кількох десятиліть питання про засоби перекладу майже витіснило проблему розуміння тексту оригіналу [25].

Однак на нашу думку, здається аксіоматичним, що розуміння передує процесу перекладу і що воно базується, серед інших факторів, на попередніх знаннях та особистому досвіді перекладача. Тому усвідомлене або несвідоме часткове нерозуміння оригінального тексту впливає на якість перекладу і призводить до спотворення інформації, порушення правил перекладу і, зрештою, нерозуміння або навіть конфлікту між комунікаторами. Тому завданням підготовки майбутніх перекладачів є максимізація обсягу довідкової інформації за рахунок збільшення кола тематичних блоків, щоб зменшити ризик виникнення труднощів з перекладом через брак відповідних знань.

Висновки до розділу 2

Проблема визначення компонентів перекладацької компетентності дослідники розглядають неоднотайно. Поняття «перекладацька компетентність» у найзагальнішому розумінні розглядається як здатність до перекладу (усно чи письмово) на професійному рівні. Наш аналіз наукових праць показує, що дослідження охоплюють не всі аспекти проблеми формування професійно орієнтованої перекладацької компетентності.

Аналіз різних підходів до вивчення перекладацької, його структури, типів та видів дозволив обґрунтувати необхідність виявлення певних компонентів. Тому до перекладацької компетенції доцільно включають такі компетенції: двомовні, особисті, предметні, перекладацькі та стратегічні.

Узагальнюючи все вищесказане, вважається доцільним визначити стратегію перекладу як сукупність когнітивних операцій, які виконуються послідовно для вирішення проблеми перекладу з метою досягнення максимального прагматичного ефекту.

Таким чином, перекладач повинен усвідомлювати, що метою його навчання є формування та розвиток професійно значущих компетентностей, що сприяють виконанню робочих функцій і на основі яких він може досягти високого рівня професіоналізму, а саме професійної компетентності перекладач. професійні та особистісні якості перекладача, що визначають готовність до професійної діяльності з точки зору правильної поведінки в процесі міжкультурного спілкування та відповідальності за якість своєї роботи, що відображає набір знань, умінь та навичок ефективно вирішувати професійні проблеми.

РОЗДІЛ 3. ФОНОВІ ЗНАННЯ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНИХ ІСПАНОМОВНИХ ТЕКСТІВ КРАЄЗНАВЧОГО СПРЯМУВАННЯ

3.1 Культурологічний аспект перекладацької діяльності на прикладі текстів сучасної іспанської літератури

Переклад забезпечує не лише взаєморозуміння носіїв мови різних мов, але й розширює їх пізнавальну сферу, збагачує етнічну та цивілізаційну культури. Сучасне перекладознавство переживає загалом «культурну революцію» [85]. Сьогодні переклад розглядається не стільки як мовне явище, скільки як культурне. Нове розуміння суті та природи перекладу в теорії перекладу називається «культурним поворотом». По суті, цей термін означає перенесення акценту в дослідженні перекладу на його культурні аспекти і відповідає назві нового культурного напрямку, що стає визначальним для перекладознавства в новому столітті.

Західні перекладачі вперше в унісон говорили про «культурний поворот» на конференції у Варвіку, Англія, у 1988 році, і це стало центральною темою перекладу, перекладу, історії та культури конференції, співавтором якої були Сейзан Баснет та Андре Лефевр . Засновники культурного напрямку в перекладознавстві С. Баснет та А. Лефевр виділили нову одиницю перекладу «не слово чи текст, але культура стає операційною одиницею перекладу» [65; 21]. Це визначення зроблене в дусі «культурного повороту» і ще раз засвідчує прагнення науковців звернути увагу дослідників та перекладачів на культурне та мовно-культурне явище в перекладі.

Під «культурою» мається на увазі весь соціальний контекст, що бере участь у перекладі, поряд із нормами, умовами, ідеологією та цінностями суспільства або цільової системи. Переклад не лише замінює один код іншим, а, скоріше, «розробляє стратегії, за допомогою яких тексти з однієї

культури можуть проникати в текстову та концептуальну мережу іншої культури та функціонувати в іншій культурі» [84; 25]. Натомість культурно-орієнтоване перекладознавство розглядає оригінал та цільовий текст не просто як приклади мовного матеріалу. Кожен текст існує в певній ситуації в певній культурі світу і має специфічну функцію та власну аудиторію.

Фокус західних перекладацьких досліджень змістився з мовних особливостей вихідного тексту до функції перекладу в цільовій культурі. Г. Турі, один із ідеологів нової парадигми, у своїй статті «Обґрунтування описового перекладознавства» (1985 р.) зазначав: з позиції семіотики очевидно, що переклад ініціюється цільовою культурою чи якоюсь частиною її. Переклад, власне, визначається метою, для якої він повинен служити, і ця мета визначена в потенційній цільовій системі. Тому перекладачі діють передусім в інтересах культури, на яку вони перекладаються, а не в інтересах вихідного тексту або, тим більше, джерельної культури [84].

В українському перекладознавстві «культурний поворот» був не таким різким, як на Заході. Варто зазначити, що видатні українські науковці та перекладачі (І. Франко, М. Зеров, М. Рильський, Г. Кочур та ін.) Завжди приділяли значну увагу питанням перекладу культури, особливо ролі перекладів світової класики в становлення та розвиток української мови, культури та нації. Через історичні обставини український переклад – на відміну від перекладу в літературі, який розвивався плавно і існуванню якого не загрожувало – з самого початку був змушений обґрунтовувати свою потребу та культурне значення.

Праці вітчизняних та зарубіжних учених підкреслюють особливу роль, яку переклад відіграє у розвитку культури, науки, економіки, літератури та самого мовлення. В останні роки переклад став предметом культурологічних досліджень. Становлення «трансляційної лінгвістики» пов'язане з іменами видатних зарубіжних та вітчизняних теоретиків перекладу: Г. Егера, О. Каде, Дж. Кетфорда, Ю. Найди, Л. Бархударова, Дж. Рецкера, А. Федорова, О. Швайзера, В. Комісаров, Л. Латишев, Е. Бреус, О. Фінкель, М. Рильський,

О. Кунджич, С. Ковганюк, В. Коптилов, Р. Зорівчак, О. Гайнічер, Г. Мірам та ін.

Для взаємопроникнення культур велике значення має міжмовна, особливо перекладна. Переклад допомагає здійснити процес знайомства з чужою культурою. Можна сказати, що він займає проміжне положення між мовою та культурою, виступаючи посередником між цими двома сутностями. Художній переклад, як одна із форм взаємодії культур, дає певне уявлення про чужу культуру. Сама концепція взаємодії культур і в перекладі текстів як замінника культур передбачає наявність спільних елементів та відмінностей, що дозволяє відрізнити одну мовну та культурну спільноту від іншої.

Культурологічна наукова парадигма передбачає розуміння національної літератури як своєрідної літературної системи, яка створюється і існує в певному середовищі, формується соціальними та культурними системами та взаємодіє з ними.

Культура як перекладна одиниця має мовне втілення в тексті. В англоамериканському перекладознавстві існує ціла низка термінів, які означають лінгвістичне найменування культурного феномену (поняття, концепт, реалія) «cultural words» Пітера Ньюмарка, «culture-specific references» Іва Гамбера, «cultureme» Кристіана Норда. Найуживанішими і розповсюдженими стали «cultural items» та «culture-specific concepts». В українському перекладознавстві прийнято термін «найменування культурних реалій». В рамках нового культурно-орієнтованого підходу процес перекладу не можна інтерпретувати вузько як перехід від одного мовного коду до іншого, оскільки він полягає в перенесенні тексту з рідної культури в середовище іншої культури. Іншими словами, при перекладі слід враховувати культурний контекст як оригіналу, так і перекладу [84]. Культурний контекст – це світогляд, який об'єднує членів соціальних груп та відрізняє їх один від одного.

Діяльність перекладача як творця та автора перекладеного твору – це суб'єктивна діяльність, яка, з одного боку, підпорядковується об'єктивним

умовам: вимогам домінуючого літературного канону, національної, культурної та соціальної систем. З іншого боку, перекладач самостійно вирішує проблеми, що виникають у процесі роботи та пов'язані з перекладом тексту з однієї культури в іншу, щоб вона вкорінювалася в ній і відповідала формату перекладної літератури, що розвивався в приймаюча культура на цьому етапі свого розвитку. .

В останнє десятиліття вчені почали вивчати процес перекладу літературного тексту не як інтелектуальну та творчу діяльність окремого перекладача, а як об'єктивну діяльність завдяки об'єктивним факторам, таким як соціокультурне середовище [8; 72; 85]. Ця ідея бере свій початок у теорії норм перекладу, що домінують у певну епоху і формують принципи перекладу. Наприкінці ХХ століття переклад розглядався як соціальне, політичне та навіть ідеологічне явище більшою мірою, ніж просто мовлення та творчість. У зв'язку з цим переклад повинен, перш за все, виконувати соціальну функцію, доручену суспільству цьому виду діяльності, перекладачам та продукту їх діяльності.

Таким чином, діяльність перекладача навіть художньої літератури стає регульованою не лише нормами перекладу, а й нормами існування національної культури в широкому розумінні, тобто політичним, ідеологічним, соціальним, економічним, етичним на певному історичному етапі .

Відмінності культур відображаються в різних мовних картинах світу, на основі яких будуються висловлювання різних мов. Кожна культура має свої артефакти, чужі або незрозумілі іншим культурам [78]. Усі ці відмінності створюють певні труднощі в перекладі, але їх можна подолати в процесі міжмовної комунікації як шляхом рівняння структур джерельної та цільової мов, так і різними способами передачі артефактів іншої культури (наприклад, адаптація, вибір приблизних особливостей в знаках цільової культури вихідної культури).

Культурологічний аспект міжмовної комунікації в сучасному світі ґрунтується не лише на концепції культури як сукупності культурних цінностей народу (твори мистецтва, античні пам'ятники, література, живопис, музика, архітектура тощо), але також включає вивчення, опис та тлумачення національних традицій носіїв мови, їхнього способу життя, соціальної діяльності, способів спілкування, специфіки поведінки, мислення та сприйняття навколишньої дійсності (світосприйняття та світогляд).

Повне ознайомлення з будь-якою культурою передбачає не тільки вивчення матеріальних компонентів цієї культури, не лише знання її історичних, географічних, економічних детермінант чи інших параметрів, а й спробу проникнути у спосіб мислення нації, спробу побачити світ через носіїв мови. Вивчивши мову, культуру, спосіб мислення нації, перекладач починає розуміти особливості менталітету цієї культури, і вся сукупність опорних знань допомагає йому досягти адекватності, повноти, рівнозначності перекладу, особливо перекладу вигадка.

Перекладач перебуває одночасно в зоні двох національних концептосфер. Чим вищий рівень художньої образності тексту, тим вищий ступінь залежності цього тексту від національної культури, в якій він створений, і тим складніше завдання перекладача [69].

Передача художнього тексту з одного культурного середовища в інше може відбуватися різними способами залежно від мети, яку поставив перекладач. Найпростіша мета – відтворити сюжет. Такий переклад практично не впливає на художню сутність твору, але навіть на цьому нижчому рівні можуть виникнути міжкультурні відмінності, які заважають читачам оригіналу зрозуміти сюжетно-ефективну основу твору. Різні культурні традиції в країнах джерел та мов перекладу, різні системи цінностей, звичайні оцінки та норми поведінки можуть зробити вчинки персонажів незрозумілими, немотивованими для читача перекладу, оскільки перекладач лише механічно відтворює події.

Витвір мистецтва можна перекласти з метою ознайомлення читачів з особливостями життя іншого народу, з його історією, звичаями, традиціями, з його національним менталітетом. У цьому випадку перекладачеві доводиться майже повністю відмовитися від національно-культурної адаптації тексту, максимально зберегти реальність у тексті, простежити фразеологію тощо. надання перекладу з великим коментарем. Такий переклад виконує функцію, яку умовно можна назвати країнознавством, але він практично виключає відтворення художніх образів оригіналу.

Нарешті, літературний текст можна перекласти для ознайомлення читачів з творчістю письменника, твори якого вони не можуть прочитати в оригіналі через мовний бар'єр. У цьому випадку відтворення в першу чергу вимагається художніми аспектами тексту. На відміну від перших двох випадків, коли перекладач в основному мав справу лише з однією функцією тексту – функцією повідомлення – тут, поряд із нею, функція впливу є надзвичайно важливою. Саме в цьому випадку на перший план виходить національно-культурна обумовленість тексту.

Це пояснюється тим, що створення художнього образу завжди базується на тому, що автор і читач мають запас загальних знань, історичних, літературних, культурних об'єднань, на якійсь ідеї певної системи цінностей (які вони можуть або не можуть прийняти, але які так чи іншим чином присутні у їхній свідомості). Перекладаються не слова, а поняття. Позбавлений цієї основи, зображення знищується. Лише слово, збагачене асоціативними зв'язками, здатне сформуванню образу, набути випадкового або випадкового символічного значення. Все це створює серйозні проблеми в перекладі, оскільки читач перекладу є представником іншої культури, яка має інші передумови, інший набір асоціацій на основі інших концепцій. Сприйняття читачем перекладу літературного тексту ніколи не збігатиметься з читачем оригіналу [26]. І якщо взяти до уваги, що зазвичай автор художнього твору свідомо чи підсвідомо звертається до нього до певного кола читачів, то комунікативні втрати в перекладі неминуче

апріорі, оскільки такі читачі просто не можуть існувати в іншій культурі. Перенесення системи зображень від однієї культури до іншої відбувається не лише в перекладі і може призвести до двох протилежних результатів. Бувають випадки, коли письменник, творчий метод і стиль якого розвивався в одній культурі, пізніше почав писати іншою мовою для читача-інокультури. Якщо цей письменник оволодів другою мовою на рівні, який дозволяє йому створювати художні образи, але зберіг свій звичний стиль письма та систему образного мислення, іноземний читач може сприйняти чужий образ для індивідуальної особистості автора. Є підстави вважати, що значною мірою з цієї причини так високо оцінили американські критики англійську прозу В. Набоков, який переніс свої твори, написані англійською мовою, він розробив у Росії систему образного відображення світу [Nida].

Як уже було сказано, в художньому перекладі шлях від автора оригіналу до одержувача перекладу довгий і важкий. Якщо сприйняття перекладеного тексту суттєво відрізняється від задуму автора та від сприйняття цього тексту читачами оригіналу, так багато факторів, які втручаються у спілкування між автором та читачем перекладу, дуже важко знайти посилання, де сталася інформація про збір інформації. Критики часто схильні пояснювати такі невдачі або нездатністю перекладача зрозуміти авторський намір у всій повноті, або тим, що перекладач не володіє мовою оригіналу досить вільно. Однак іноді існує особливий вид міжкультурної комунікації, такий як автотрансляція, виконаний двомовним письменником, що значно спрощує модель, усуваючи з неї як проблему розуміння оригіналу, так і проблему мовної компетентності перекладача.

Погляд на переклад як діяльність, що забезпечує міжмовну та міжкультурну взаємодію, дозволяє нове тлумачення поняття еквівалентності та фонового контексту (словниковий запас чи текст), виділяючи два рівні: мовний (поверхневий) та культурний (глибокий) [4; 26; 75]. Запропоноване наукове визначення професійно орієнтованого перекладу дозволяє окреслити два підходи до вирішення проблем методологічного характеру. По-перше,

кожна мова розглядається як цілісне соціокультурне явище, що відображає особливості етносу – вираження національної культури; по-друге, зв'язок між мовою та культурою виявляється в соціальній сфері, узусі, що відображається в особливостях використання мови певними групами мовців. Таке бачення цієї проблеми дозволяє віднести перекладацьку діяльність до факторів змішаного соціокультурного характеру [85].

Фасилітатор мови повинен витягувати інформацію з тексту оригінального повідомлення («оригінал») та передавати її іншою мовою. Тому цю роль може виконувати лише людина, яка має необхідний ступінь двомовності, тобто, яка володіє двома мовами. Окрім своєї посередницької ролі в процесі міжмовного спілкування, перекладач іноді виконує комунікативні функції, що виходять за межі мовної медіації. Зазвичай це відбувається в процесі усного перекладу, коли перекладач спілкується безпосередньо з учасниками міжмовного спілкування. Це підтверджує думку В. Н. Комісарова про те, що перекладач є повноправним учасником комунікативного акту. І якщо він не бере участі в комунікативному акті як повноцінного суб'єкта, він приречений на постійні помилки [26].

У міжмовній та міжкультурній комунікації вторинний текст (метатекст) замінює і представляє первинний в іншому мовному та культурному середовищі. Текст, що характеризується ставленням до передачі комунікативного ефекту оригінального тексту, частково модифікується різницями між двома мовами, двома культурами та двома комунікативними ситуаціями [швейцер], тобто відмінностями культурно-пізнавального та ситуаційного характеру, і є характеризується подвійною лояльністю перекладача до адресата та норм його культури, що забезпечує прийнятність перекладеного тексту культурою-господарем. У цьому випадку відтворити комунікативний ефект, для якого призначений оригінал, означає відтворити комунікативне ставлення (інформативне, експресивне, емоційне, мотивуюче), яке лежить в основі оригінального тексту), або, іншими словами, «інтенційно-функціональну програму автора оригіналу» [85].

Поняття комунікативного ефекту в розумінні А. Д. Швейцера є одним із елементів тріади: комунікативний намір (мета спілкування), функціональні параметри тексту та комунікативний ефект [79]. Ці три категорії відповідають трьом компонентам комунікативного акту: відправник, текст та одержувач. Виходячи з мети спілкування, відправник створює текст, який відповідає певним функціональним параметрам (посилальним, експресивним тощо) і викликає у одержувача певний комунікативний ефект, що відповідає цій комунікативній меті. Іншими словами, комунікативний ефект є результатом комунікативного акту, який відповідає його призначенню. Цей результат може бути розумінням змістовної інформації, сприйняттям емоційних, експресивних, вольових та інших аспектів тексту. Перекладач виявляє на основі функціональних домінантів вихідного тексту комунікативний намір і створює кінцевий текст із комунікативним ефектом, відповідним цьому наміру [79; 147].

3.2 Лінгвістичний аналіз тексту в контексті адекватного перекладацького відтворення слів-реалій іспанської мови на українську

Для професійного перекладача переклад – це насамперед процес аналізу та синтезу, результатом якого є перекладений (за умови рівноцінного перетворення відповідно до вимог цільової мови та культури) текст, тобто «продукт перекладу» [39; 12].

Сучасні дослідження перекладу не ставлять під сумнів існування трьох етапів у структурі процесу перекладу, а саме:

- стадія сприйняття та розуміння оригінального тексту;
- стадія перекладу (або перекодування, що передбачає як аналіз, так і синтез відповідних мовних одиниць);
- етап редагування та аналізу результатів перекладу.

Більше того, ці етапи (звичайно, з певними особливими ознаками та характеристиками) є невід’ємними компонентами як письмового, так і усного перекладу [3; 144; 56; 222–226].

Тому професійний перекладацький аналіз тексту, якщо розглядати текст з позицій сучасного дискурсного аналізу, відбувається майже одночасно з власне перекладом і застосуванням перекладацьких трансформацій, а також на завершальному етапі з редагуванням перекладеного тексту.

Етап перекладу аналізу тексту, який, як показує практика, відбувається в процесі перекладу (тобто включає також синтез), передбачає наступне:

- 1) Визначення стилістичної характеристики тексту, а саме: аналіз мовних засобів передачі інформації в текст. Цей процес включає:
 - а. визначення «сильних» позицій у тексті: автор тексту, назва тексту, абсолютний початок і кінець тексту, структура абзаців і надфразових одиниць тексту, які містять центральну текстову інформацію тощо;

- б. визначення «слабких позицій» у тексті, тобто тих позицій, які містять аргументи про «сильні позиції»;
- 2) аналіз тропів і фігур мови (стилістичні пристрої та виразні засоби мовлення), що використовуються в тексті (метафори, ідіоми, епітети, методи метонімії, іронії, гіперболи, літанії, каламбури, порівняння, оксиморон тощо);
- 3) Аналіз спеціальних літературних та розмовних елементів лексики, використаних у тексті: власних назв, непоєднаних словосполучень іменників, галузевих термінів, поетичних, застарілих слів, неологізмів, варварства, інтернаціоналізмів, аббревіатур, аббревіатур, національних культурних реалій, лексичних реалій тощо. лексична мова тексту «- мова SMS-повідомлень та електронної пошти [70], одиниць сленгу, сленгу та вульгарної лексики тощо.
- 4) Аналіз та вибір тих перекладацьких перетворень, які доцільно використовувати при перекладі тексту . Класична типологія перекладацьких трансформацій [42; 545] передбачає такі типи:
- а. лексичні перетворення: формальні лексичні перетворення (практична чи умовно-звукова транскрипція, транслітерація, відтворення за усталеною традицією, калька); лексико-семантичні перетворення (узагальнення, диференціація, модуляція);
 - б. граматичні перетворення (транспозиція, граматична чи синтаксична заміна, додавання, упущення);
 - с. лексичні та граматичні перетворення (антонімічний переклад, компенсація, перетворення ідіоматичних виразів у перекладі).

Перш за все необхідно зазначити, що переклад реалій – це частина важливої проблеми передачі національної та історичної своєрідності, що сягає аж до самого виникнення теорії перекладу як самостійної дисципліни [11; 14]. Саме слово «реалія» є латиським прикметником середнього роду множини яке перетворилось на іменник під впливом аналогічний лексичних

категорій і означає «предмет, річ матеріально існуюча чи та, що існувала». Згідно словниковим визначенням, «реалії» – це «предмети матеріальної культури». В лінгвістиці та перекладознавстві реаліями називають слова і вирази, що означають ці предмети, також усталені словосполучення, які містять в собі дані слова. [11; 15–16].

Багато вчених-лінгвістів присвятили свої роботи визначенню цього феномена і проводили дослідження порівнюючи мови. У перекладознавчих працях слово «реалія» як термін з'явилося у 40-х роках. Уперше його вжив відомий фахівець А. Федоров. Характеризуючи перекладацьку працю, автор зазначає: «це діяльність, що вимагає певних знань, не тільки практично мовних, а й літературознавчих і історико – лінгвістичних, не кажучи вже про необхідність широкого культурного світогляду, що дозволяє ... усвідомити всі особливості соціальних умов ... історичні і географічні реалії і та ін.» [51; 23]. У подальших працях Федоров залишається вірний такому розумінню терміна реалія. Для нього реалії завжди лише предмет матеріального світу [50; 104].

Пізніше, термін «реалія» зустрічається в роботах, присвячених проблемам, що виникають при перекладі безеквівалентної лексики: «Найтиповішою безеквівалентною лексикою слід вважати імена власні і слова, що позначають національно-специфічні реалії» [11; 23], «Терміном «реалії» позначають побутові і специфічно національні слова й звороти, що не мають еквівалентів у побуті, а отже, і в мовах інших народів» [11; 24].

В українському перекладознавстві термін «реалія» вперше вживає О. Кундзіч в 1954 році у праці «Перекладацька мисль і перекладацький недомисел», підкреслюючи при цьому неможливість перекладу реалій: «Я схильний вважати народні пісні аналогічними реаліям даного народу, що, як правило, не перекладаються» [11; 104].

У 1968 році була опублікована книжка С. Ковганюка «Практика переклада», однак на думку деяких фахівців, досить поверхово, з розглядає проблему реалій, вважаючи ними «назви предметів і явищ матеріальної і

духовної культури певного народу, які в перекладі залишаються незмінними» [20; 106].

Матеріальна і духовна культура є головним джерелом культурно-зумовлених явищ. Хоча фактично світ однаковий для всіх людей, у кожного народу існує своя картина світу. Мова народу – його дзеркало. Вона з максимальною точністю відображає бачення світу того чи іншого народу, але не спотворює його, а пропускає через себе, и це приводить до формування мовних відмінностей або реалій. Говорячи про проблему перекладу культурно-зумовлених явищ, необхідно також висвітлити питання їх походження формування в тій чи іншій мові, зокрема, в іспанській.

Розпізнавальними рисами реалії є характер її змісту (зв'язок даного предмета з певною країною, народністю, соціальною спільнотою) і належність її до певного періоду часу. На основі цих ознак в іспанській мові прийнята наступна класифікації реалій:

- географічні реалії (*selva-estepa suramericana*); *pampa-estepa argentina* у *uruguaya*);
- етнографічні реалії (поняття, що належать побуту і культурі народу): *comunidades étnicas y sociales y sus representantes: aimará, guaraní, quechua – (nombres de tribus indias y de sus lenguas correspondientes); mestizo – (hijo de negro e india, blanco e india); mulato – (hijo de blanco / a y negro / a); zambo – (hijo de negro e india); longo – (indio joven); gaucho – (habitante de la pampa uruguaya y argentina; pastor); cienaguero – (habitante de la cienaga en Cuba); vivienda, pertenencias: rancho – (1. cabaña de hojas de palmas; 2. granja, parcela); hacienda – (finca rural); corral (sitio cercado y descubierto para el ganado); machete – (cuchillo grande para las labores agrícolas); boleadoras – (tipo de lazo); mate – (recipiente para tomar el mate (vea más abajo); bombilla – (absorbente metálico para tomar el mate); vestuario: poncho – (pelerina, capa con corte para la cabeza); sombrero – (sombrero*

campesino de ala ancha); *alpargatas* – (*calzado de cáñamo o de esparto, con suela de sogá*); *bombacho* – (*pantalón ancho del gaucho*); *alimentos, bebidas: tortilla* – (*tortilla natural de huevos con relleno de patatas*); *puchero* – (*bodrio de carne de res*); *mate* – (*infusión de té paraguayo*); *tequila* – (*bebida alcohólica del zumo (jugo) del agave*); *guarapo* – (*zumo de la caña de azúcar*); *sangría* – (*bebida a base de agua, vino tinto y azúcar*) – *гроші та одиниці міри (peso* – (*unidad monetaria de muchos países latinoamericanos*); *córdoba* – (*unidad monetaria nicaragüense*); *arroba* – (*unidad de peso*); *vara* – (*unidad de longitud*).

- історичні реалії, що означають поняття характерні для минулого певної соціальної групи: *ocupaciones civiles y profesiones, títulos, grados: machetero* (*cortador de caña de azúcar*), *cauchero* (*trabajador de las plantaciones de caucho*); *capataz* (*el que dirige cierto número de operarios, encargado*); *peón* (*trabajador agrícola, jornalero*); *cacique* (*gran propietario de tierras*).
- назви видів діяльності людини (*zafra* – *cosecha de la caña de azúcar*); (*dorna* – *domesticación de un caballo salvaje*); (*rodeo* – *corrida de ganado*);
- найменування понять мистецтва і культури: *instrumentos musicales; bailes y canciones populares y sus intérpretes: maraca* – (*sonajero, maruga*); *quena* – (*flauta india*), *cuena* – (*baile chileno*); *son* – (*ritmo musical cubano, canción interpretada en este ritmo*); *payador* – (*cantante popular en Argentina y Uruguay*); *mariache* – (*grupo musical mexicano*); *rumba, tango* – (*bailes y música*); *fiestas populares, juegos: romería* – (*fiesta popular con pretexto de una peregrinación*); *doma* – (*competencia de domadura de caballos salvajes*); *fallas* – (*famosa fiesta valenciana de marzo de España*).
- суспільно-політичні реалії: поняття, пов'язані з адміністративно-територіальним розподілом; найменування носіїв та органів

влади, військові: *unidades administrativas e institutos estatales: intendencia (unidad administrativa en Colombia); departamento (unidad administrativa en Bolivia); ayuntamiento (consejo urbano, municipalidad, municipio); instituto (escuela media (secundaria), liceo en Costa Rica); organizaciones sociales, partidos, sus funcionarios y participantes: gremio (sindicato en Argentina y Uruguay); falange (partido dominante durante la dictadura de Franco en España); aliancista (militante del partido español «Alianza Popular»); Colorado (militante del partido «Colorado» de Uruguay); subdivisiones militares y policiacas y sus grados: carabinero (policía en Chile); alguacil (policía rural en España); Benemérita (gendarmeía en España); geos (grupos de lucha contra el terrorismo en España).*

В межах однієї мови треба розглядати свої і чужі реалії, які, в свою чергу, розділяються на національні (відомі всім жителям держави, всьому народу), локальні (які належать одному діалекту), мікролокальні (характерні для певної місцевості).

Отже, можна сказати, що головною рисою реальності є її колорит. Саме передача кольору в процесі перекладу з однієї мови на іншу і є головною проблемою перекладача при роботі з реаліями. Деякі дослідники класифікують реалії безеквівалентної лексики, стверджуючи, що їх неможливо перекласти [51; 135].

3.3 Інтерпретація фонових знань при перекладі текстів з іспанської мови на українську на прикладі п'єси «Будинок Бернарди Альби» Ф. Гарсія Лорки

Для перекладача надзвичайно важливо навчитися помічати реалії в іноземному літературному тексті, щоб показати читачеві справжній та неповторний дух оригіналу. Найважливіше завдання – створити адекватний переклад. Лінгвісти, які вивчають теорію перекладу, дійшли висновку, що переклад є адекватним, що передбачає повне дотримання перекладачем лінгвістичних норм, відсутність спотворення стилістичних особливостей та авторської орієнтації тексту та збереження ідеологічного підтексту. Це повний еквівалент оригінального тексту.

Питання про відображення позамовної дійсності є одним із найскладніших у всій теорії перекладу, і, водночас, є надзвичайно важливим для будь-якого перекладача художньої літератури. Він переплітає ряд різнорідних елементів, які включають перекладацький аспект країнознавства, культуру перекладача, загальні знання читача та багато лінгвістичних та літературних аспектів.

Предметом для дослідження даного підрозділу ми обрали жанрові та стилістичні особливості діалогу у п'єсі «Будинок Бернарди Альби» Ф. Гарсія Лорки.

Проаналізований твір – жахлива метафора Іспанії в епоху тиранії та механізм її реалізації. Дія відбувається на тлі села в 1920-х роках, правління Примо де Рівера, тирана і диктатора Іспанії. Драма відображає політичні події тих років, але не явно, а завуальована в психологічному підтексті. Як зазначав сам Ф. Гарсія Лорка, це перша спроба «театру соціальних дій» [77, с. 23]. У виставі зображений соціальний конфлікт. Головна героїня, Бернарда, – тиран, жорстокий фанатик по відношенню до своїх дочок, які приречені на розлучення, бо, за словами Б. Альби, у них немає гідних наречених, і вона не

хоче вдавати себе за наймитів. Єдиний, за кого вона погоджується подарувати доньці Ангустіас, хоча вона вже не молода, але має певний спадок, – Пепе. Однак Бернарда не хоче помічати, що він любить її молодшу доньку Адель. Бернарді байдуже, як почуваються її дочки, головне, щоб люди думали про них серйозно. Тож Лорка намагається провести паралель із іспанським режимом того часу, змальовуючи період страшного тиску на свідомість та підсвідомість людей, які прагнули втекти з гнітючого оточення, але не змогли цього зробити, хто був такий суворий, як Бернардо Альба . Трагічний кінець вистави пов'язаний не з фактом смерті молодшої дочки, а з тим, що події, через які вона покінчила життя самогубством, замовчуються. Головне для Бернарди, як і для будь-якого тирана, – це те, що ніхто не знає правди.

П'єса написана у формі діалогу персонажів мовою, дуже близькою до розмовної мови. У той же час, як художнє ціле, не можна не помітити власне сценічних засобів вираження мовлення персонажів, покликаних справити естетичне враження на читача / глядача. Таким чином, завдання перекладача – використовуючи фонові знання, знайти адекватні засоби відтворення стилістичних особливостей розмовного мовлення та зберегти художні засоби, притаманні автору оригінального тексту.

Драматичний діалог характеризується виразністю, адже конфлікт, драма, дія – це вираження емоцій, почуттів через мову з певним стилістичним забарвленням. В.Д. Девкін вважає, що діалог – це розмова, в якій відбувається прямий обмін зауваженнями [17; 5]. У сучасній лінгвістичній стилістиці встановлено такі концептуальні положення щодо мови драми:

- діалог – основна форма художнього зображення в драматургії;
- діалог у драмі ґрунтується на усно-розмовному синтаксисі;
- співвідношення зауважень та зауважень є показником авторської ідеології;

- репліка – це засіб індивідуалізації, типізації, вираження мови персонажів;
- соціальна приналежність головних героїв впливає на мовні частини персонажів, тобто залежить від ієрархічної позиції героїв драматичних творів [7; 65].

Мова персонажів драми «Дім Бернарди Альби» характеризується наявністю виразних розмовних лексем, використанням емоційно забарвленої фразеології. На синтаксичному рівні ми можемо відзначити такі особливості мови героїв п'єси, як неповні та еліптичні речення, усталені синтаксичні фрази. Розмовний стиль мовлення персонажів виявляється в таких ознаках, як непрямий порядок слів у реченнях, наявність ряду вигуківих речень, емоційні вигуки тощо.

Слід зазначити, що загалом М. Москаленку вдалося відтворити особливості розмовної мови персонажів вистави. Слід зазначити, що прямі лексичні та синтаксичні еквіваленти досить рідкісні. Ось деякі з них:

«– *Las viejas vemos a través de las paredes. ¿Dónde vas de noche cuando levantas?»* [93] «– *Ми, старі, крізь стіни бачимо. Куди ти ходиш, як встаєш уночі?»* [87]

«– *Abre. No creas que los muros defienden de la vergüenza»* [93] – «*Відчиняй! Не думай, що мури від ганьби сховують!*» [87; 413]

Як видно з цитованих прикладів, і структура речень, і їх лексичний зміст збігаються в оригіналі та в перекладі. У більшості випадків ми спостерігаємо асиметрію засобів вираження розмовної мови в оригіналі та перекладі. Розглянемо кілька прикладів:

«– *¡Sarmentosa por calentura de varón!*» [93] «– *Висохла, як лоза, від мужицького жару!*» [87; 370]

«– *¡Vieja lagarta recocida!*» [93] – «*Стара жаба!*» [87; 370]

«– *¡Mala, más que mala!*» [93] «– *От гадюка!*» [87; 370]

Як видно з першого прикладу, у перекладі використовується порівняння як виноградна лоза, хоча в оригінальному тексті є лише лексема

sarmentosa, що означає *вигнуту, суччасту, скручену* (про пагони молодої рослини). Лексема містить негативну конотацію, яку перекладач відтворив через порівняльну структуру з дієсловом *сушити / висушити*.

У другому прикладі простежується смисловий зсув, лексема *lagarta reccida* (раніше *ящірка*), використана образно, яка замінюється *старою жабою*, тобто об'єкт метафори змінюється, оскільки в українській мові ящірка не має такої ж конотації, як у іспанській. У той же час українська лексема жаби адекватно відтворює авторську оцінку та точно передає негативні характеристики.

Третій приклад містить пряме уявлення про співрозмовника, яке в іспанській мові виражається через прикметник *mala* в більш високому ступені порівняння (*más que*). В українській версії перекладач вдається до метафори про гадюку, що широко використовується в українській мові як символ підлості, нечесності тощо. Можна стверджувати, що перекладач дещо зміцнив і конкретизував негативну оцінку, що міститься в тексті оригіналу.

Через відмінності між лексичною системою іспанської та української мов, зокрема на рівні розмовної мови, перекладач часто вдається до заміни стилістично нейтральної лексеми оригіналу його емоційно забарвленим еквівалентом української мови. Приклад:

«– *No, pero les gusta verlo y comentarlo, y se chupan los dedos de que esto ocurra*» [93] «– *Так, але наші охочі роздивляться, та патякати, та пальці обсмоктувати*» [87; 375]

«– *¿Siguen diciendo todavía la mala letanía de esta casa?*» [93] «– *І люди досі плещуть язиками про чесний дім?*» [87; 407]

«– *¿Qué escándalo es éste en mi casa y con el silencio del peso del calor? Estarán las vecinas con el oído pegado a los tabiques* [93] – *Що то за галас у мене в домі, коли така спека стоїть? Сусідки, либонь, уже й вуха нашорошили*» [87; 393]

Як видно з наведених прикладів, перекладач вдається до стилістично позначених українських синонімів іспанських нейтральних лексем та надає

їм виразності. Дієслова *comentar, decir* є стилістично нейтральними, тоді як їхні українські аналоги *потякать, плескаючи язиками*, належать до скороченої розмовної лексики, що сприяє природності розмовного мовлення та відповідає задуму автора.

Третій приклад цікавий не тільки тим, що в перекладі йде перекатегорія в виразі *con el oído pegado*, що трактується дієсловом з додаванням *нашорошити вуха*, а й тим, наскільки точно вибрано це дієслово, яке відповідає розмовному реєстру української мови, вона підкріплює те, що сказано в оригінальному тексті. і надає виразності в перекладі.

Ампліфікація (доповнення) через звичність певних розмовних кліше в українській мові також була частою:

«– *¿Qué tienes tú que olvidar?*» [93] «– *А що тобі забувати?*» [87; 391]

«– *Cada una sabe sus cosas*» [93] «– *У всякого своє на душі*» [87; 391]

«– *No sé qué te diga. Yo sufro por esto*» [93] «– *Не знаю, що тобі й сказати. В мене душа болить*» [87; 401]

«– *Debía estar contenta y no lo estoy*» [93] – *Мабуть, я мала б радіти, а на душі тяжко!*» [87; 404]

Цілком природно, що розмовна мова відтворює лінгвістичну та концептуальну картину світу носіїв мови. Душа посідає важливе місце в українській мові, тому в ряді українських розмовних мов вживається лексема *душа*, а в іспанській мові лексема *corazón* виявилася поширеною. Відповідно до зібраного матеріалу, лексема *душа* використовується в українському перекладі частіше, ніж лексема *серце*.

Однак частішими виявились глибші лексичні та граматичні трансформації розмовної репліки оригіналу, де реструктуризація поєднується із додаванням та лексичними замінами для збереження особливостей розмовного реєстру. Ми повинні віддати належне М. Москаленку, який зумів знайти точні функціональні еквіваленти іспанських розмовних кліше, які, незважаючи на значні структурні та лексичні відмінності, відтворюють як зміст, так і тон іспанських рядків:

«– ¡Mala puñalada te den, mosca muerta! ¡Sembradura de vidrios!» [93] «– Здохла б ти, наскудо! Кляте поріддя!» [87; 394]

«– ¡Suave! ¡dulzarrona!» [93] «– Ач, ласунка! Солодкогуба!» [87; 5]

«– ¡Mandona! ¡Dominanta!» [93] «– Ач, цариця! Іродова дочка!» [87; 365]

«– ¡Oledora! ¡Pérfida!» [93] «– Нушпорка підла!» [87]

Всі наведені вище приклади використовуються для висловлення несхвалення співрозмовника. Варто зазначити, що хоча лексика такого роду досить часта і різноманітна, але вульгарності у творчості Ф. Гарі Лорки не зустрічається. Хоча сьогодні для розмовної іспанської мови характерне значне використання вульгарності, мова Ф. Гарсія Лорки чиста, не засмічена різкими словами. У той же час ми спостерігаємо, що перекладач в деяких випадках вдається до вульгаризмів, спотворюючи тим самим ідеостиль Ф.Г. Лорки:

«– *La única mujer mala que tenemos en el pueblo*» [93] «– На все село одна така курва» [87; 374]

На прикладі показано, як можна знехтувати стилем автора і таким чином деформувати оригінальний текст. На наш погляд, такі перетворення не є адекватними, хоча певною мірою зміст відтворюється рівнозначно.

Найглибші трансформації, що сприяють адекватності відтворення розмовної мови, відбуваються на рівні перебудови, яка може супроводжуватися вилученням деяких неактуальних лексем:

«– ¡Sólo es interés por ti!» [93] «– Просто я піклююсь про тебе!» [87]

«– *Interés o inquisición. ¿No estabais cosiendo? Pues seguir. ¡Quisiera ser invisible, pasar por las habitaciones sin que me preguntarais dónde voy!*» [93] «– Піклуєшся чи може стежиш? Ти щось там шила? Ну й ший собі. Я хотіла б стати невидимою і ходити по кімнатах, не звітуючись – куди й чого!» [87; 386]

Цей уривок показує, що перший рядок використовує іменник конструкція *es interés*, а дієслово *nikluvatися* про це з'являється в перекладі. Така трансформація цілком виправдана і передає задум автора.

У наступному зауваженні іменники *interés o inquisición* відтворюються з дієсловами *care or follow*, що адекватно відтворює зміст оригінального тексту.

Характерним для перекладу розмовної мови є категоризація та зміна типу речення:

«– *¿Cuáles?; Porque no es de aquí. Es de muy lejos. Y los que fueron con ella son también hijosde forasteros. Los hombres de aquí no son capaces de eso.*» [93] «– *Бо вона нетутешня. Здалеку сюди приїхала. І ті, що з нею були, такі самі заїди. Наші на таке не здатні*» [87; 375];

«– *No me importa*» [93] «– *Що мені з того?*» [87; 380].

У першому прикладі іспанець використовує структуру *ser + de + adverbio* (дієслово-зв'язка + прийменник + прислівник), а в перекладі використовується місцевий прикметник, який повністю відповідає нормам вживання українського розмовного мовлення та не спотворює авторський текст. У наступному реченні Ф. Гарсія Лорка використовує негативне речення, яке в перекладі замінюється звичайним розмовним еквівалентом – риторичним питанням «*Що мені з того?*», Що надає емоційності висловленню.

Висновки до розділу 3

Отже, при комунікативному підході до перекладу, тобто в рамках міжмовної комунікації, переклад розглядається як процес і результат перекладу, при цьому враховується сукупність мовних та позамовних чинників, що визначають можливість і характер комунікації між людьми, що належать до різного лінгвокультурного універсуму.

Іншими словами, переклад, як особливий вид міжмовної та міжкультурної комунікації, характеризується мовними та культурними чинниками. При цьому великого значення набуває творча особистість перекладача: саме він створює вторинний текст, який буде сприйматися читачем. Щоб адекватно передати повідомлення навіть на міжмовному рівні, перекладач повинен не лише бездоганно володіти іноземною мовою, а й бути всебічно обізнаною людиною. Перспективу подальших розвідок у цьому напрямі ми бачимо в детальному дослідженні мовних факторів, які роблять можливим ототожнення змісту повідомлень різними мовами.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Кожному перекладачу як учаснику своєрідного мовленнєвого акта абсолютно необхідне володіння певною екстралінгвістичною інформацією, знання культури народів, що говорять даними мовами. Для повноцінного забезпечення міжмовної та міжкультурної комунікації, перекладач в наш час повинен бути не тільки білінгвом, а й «бікультурним».

Міжкультурна комунікація і переклад нероздільні. При перекладі співставляються не тільки дві мови, а й дві культури. Те що зрозуміло одержувачу оригінального тексту, може, через культурні відмінності, викликати непорозуміння у одержувача текста перекладу. Завданням перекладача є не тільки відбір мовних засобів, необхідних для передачі комунікативного наміру відправника, а й надання одержувачу текста перекладу необхідних пояснень, коли на шляху правильного сприйняття комунікативних цілей стоять міжкультурні відмінності.

Врахування подібності та відмінності у структурі розмовної мови іспанської та української є ключовим для прийняття рішення щодо перекладу. На основі проаналізованого матеріалу та його перекладу українською мовою можна зробити такі висновки щодо відтворення іспанської діалогічної мови в українському перекладі:

- еквівалентні еквіваленти рідкісні, частіша асиметрія засобів вираження двома мовами, щоб знайти адекватні перетворення в переклад;
- відбувається заміна стилістично нейтральної лексики оригіналу емоційно забарвленими еквівалентами, що частково можна пояснити різними характеристиками іспанської та української розмовної мови та особливостями творчої манери перекладача;
- визначають відмінності концептуальної картини світу носіїв мови різних мов та різних знань;

- з метою збереження особливостей розмовного реєстра перекладач вдається до пошуку функціональних еквівалентів, які, у свою чергу, характеризуються асиметрією засобів вираження, але такі асиметричні з точки зору засобів вираження зберігають зміст та тональність тексту оригіналу.

Тому для створення адекватного перекладу спочатку необхідно зробити правильне тлумачення оригінального тексту, що неможливо без попередніх знань. Це невербальний контекст, і чим він ширший, тим більш автентичним і правильним є текст перекладу. Художні літературні твори не можна перекладати лише на основі лінгвістичних знань. Для їх розуміння потрібна екстралінгвістична інформація, а саме контекст оточення, певні історичні обставини, у світлі яких їх можна зрозуміти лише перекладачеві та читачеві. Довідкові знання є основою навички перекладача. Фонові знання – це весь досвід, який людина отримує протягом свого життя; це все, з чим стикався і бачив перекладач; це його життєвий багаж.

Ілюстративний матеріал показав, що найчастіше такий вид трансформації використовується в негативній характеристиці героїв драми. Ігнорування особливостей авторського стилю може призвести якщо не до спотворення змісту, то до зміни стилістичних характеристик твору, що неприпустимо при перекладі художнього твору.

Також варто зазначити, що реальність є частиною вихідного тексту, його передача в перекладеному тексті є однією з умов адекватності перекладу, тому питання полягає не в тому, чи можна його перекласти, а в тому, як його перекласти.

Оскільки мови відрізняються своєю граматичною, лексичною та синтаксичною структурою, оскільки їх носії мають у своєму розумі різні картини світу, сформовані через призму рідної мови, в процесі перекладу з мови оригіналу на перекладену мову це можливо передати культурні явища лише для мови оригіналу. Існують дві основні труднощі в перекладі: відсутність еквівалентів або аналогів у мовному перекладі через відсутність

носія мови об'єкта (референта), визначеного цією реальністю, та потреба разом із предметним значенням (семантикою) реальності, передати колір (конотація) – його національний та історичний колорит.

Можливості перекладу реалій, знайдених у перекладах, можна звести до чотирьох випадків, а саме: транслітерація чи транскрипція, створення нового (або складного слова) на основі вже існуючих мовних елементів, подібний переклад, визначений у контексті та гіпонімічному перекладі (концепція заміщення виду на рід).

Питання вибору між транскрипцією (транслітерацією) та самим перекладом стосується переважно слів, невідомих носіям мови. Звичайно, при виборі способу перекладу важливу роль відіграє не лише авторський намір, а й авторська точка зору. Перекладач вибирає той чи інший метод, виходячи зі знань та досвіду, здобутих у процесі, тому останнє слово, незалежно від теоретичних досліджень у більшості випадків залишається за перекладачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение / Ирина Сергеевна Алексеева. – СПб. : СПбГУ; М. : Академия, 2004. – 352 с.
2. Алексеева И. С. Профессиональное обучение переводчика: учеб. пособие по усному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. — СПб. : Союз, 2001. — 288 с. — (Серия «Библиотека переводчика»).
3. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика / Ирина Сергеевна Алексеева. – СПб. : “Союз”, 2005. – 288 с.
4. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка / Ю.Д.Апресян // Вопросы языкознания. – 1995. – №1.– С.38–39.
5. Ахманова О. С. „Вертикальный контекст” как филологическая проблема / О. С. Ахманова, И. В. Гюббенет // Вопр. языкознания. – 1977. – № 6. – С. 44-60.
6. Бархударов Л. С. Язык и перевод. – М. : Междунар. отн., 1975. – 288 с.
7. Бідненко Н. П. Драма в аспекті художнього перекладу (на матеріалі українських і російських перекладів п'єси Б. Шоу “Учень Диявола” : Автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05 / Н. П. Бідненко. – Дніпропетровський нац. ун-т. – К., 2001. – 15 с.
8. Брандес М. П. Предпереводческий анализ текста (для институтов и факультетов иностранных языков) / М. П. Брандес, В. И. Провоторов. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2003. – 224 с. 4.
9. Верещагин Е.М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного : метод. руководство / [Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров и др.]. – 4-е изд., перераб. и доп.. – М. : Рус. яз., 1990. – 246 с.

- 10.Виноградов В. С. Перевод: Общие и лексические вопросы : учеб. пособие / В. С. Виноградов. – 2-е изд., перераб.. – М. : КДУ, 2004. – 240 с.
- 11.Влахов С. М. Непереводимое в переводе / С. М. Влахов, С. И. Флорин. – М. : Междунар. отн., 1980. – 156 с.
12. Вольгенштейн В. Драматургия. – М. : Советский писатель, 1969. – 335 с.
- 13.Гавриленко Н. Н. Обучение переводу в сфере межкультурной коммуникации: монография / Н. Н. Гавриленко. — М. : РУДН, 2008. — 175 с.
14. Гетьман З. О. Лінгвістична модель іспанського діалогічного мовлення : принципи граматичної побудови діалогічного тексту : Дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.05 / Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1996. – 465 с.
- 15.Горощенко Т.В. Міжкультурна комунікація в перекладі / Т.В. Горощенко. Інтернет ресурс КНУ: Код доступу <http://ua.convdocs.org/docs/index194154.html>
- 16.Гребенщикова А. В. Формирование профессиональной компетентности будущих переводчиков средствами информационно-коммуникационных технологий: дис. ... канд. пед. наук: 13. 00. 02 / А. В. Гребенщикова. — Челябинск, 2005. — 179 с.
- 17.Девкин В. Д. Диалог. Немецкая речь в сопоставлении с русской : учеб. пособие (для ин-тов и фак-тов иностр. языков). – М. : Высш. школа, 1981. – 160 с.
- 18.Демчук Л. М. Формирование лингвокоммуникативной компетентности будущих переводчиков: дис. ... канд. пед. наук: 13. 00. 02 / Л. М. Демчук. — Челябинск, 2005. — 188 с.
- 19.Земская Е. А. Русская разговорная речь : лингвистический анализ и проблемы обучения. – М. : Русский язык, 1979. – 240 с.

20. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні; перекладознавчих аспект / Роксолана Петрівна Зорівчак // Іноземна філологія. – Львів, 1994. – С. 106–107.
21. Каширина Н. А. Обучение переводческому анализу текста в курсе “Практикум по культуре речевого общения” : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Наталья Алексеевна Каширина. – Таганрог, 2005. – 211 с.
22. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.
23. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пособие / В. Н. Комиссаров. — М. : ЭТС, 2001. — 424 с.
24. Комиссаров В.Н. Культурно-этнографическая концепция перевода / В. Н. Комиссаров // Картина мира: лексикон и текст (на материале английского языка)/Сб.науч.тр. / МГЛУ. - Вып.376. - М., 1991. -213 с.
25. Комиссарова Н. В. Формирование профессионально-коммуникативной компетентности будущих переводчиков: дис. ... канд. пед. наук: 13. 00. 02 / Н. В. Комиссарова. — Челябинск, 2003. — 179 с.
26. Кравченко Н. К. Практическая дискурсология : школы, методы, методики современного дискурс-анализа / Наталья Кимовна Кравченко. – Луцк : ЧП Гадяк Жанна Владимировна, 2012. – 251 с.
27. Крысин Л. П. Эвфемизмы в современной русской речи / Леонид Петрович Крысин // Русский язык конца XX столетия. – М., 2000. – 286 с
28. Крюков А. Н. Фоновые знания и языковая коммуникация / А. Н. Крюков // Этнопсихоллингвистика : сб. ст. – М. : Наука, 1988. – С. 19-34.
29. Латышев Л. К. Технология перевода: учеб. пособие для студ. лингв. вузов и фак. / Лев Константинович Латышев. — 3-е изд., стер. — М. : Академия, 2007. — 320 с.

30. Левицкая Т. Р. Проблемы перевода / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М. : Междунар. отн., 1976. – С. 148–150.
31. Левый И. Искусство перевода. – М. : Прогресс, 1974. – 397 с.
32. Леонтьев А. А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания / А. А. Леонтьев. – 2-е изд., стереотип] – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 312 с.
33. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / під кер. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
34. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М. : Воениздат, 1980. – 237 с.
35. Москвин В. П. Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка / Василий Павлович Москвин // Изд. 3. – М. : УРСС, 2007. – 264 с.
36. Некряч Т. Переклад для театру : пастки та принади // Наукові записки. – 2004. – № 4. – С. 194-197. – Режим доступу до журналу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Fil/2009_81_4/statti/46.pdf
37. Новый тлумачний словник української мови: 4Т / [уклад. Яременко В., Сліпушко О.] – К. : Аконіт, 1999. – 3688 с.
38. Пушкина А. В. Обучение устному последовательному переводу студентов-лингвистов в рамках программы «Второе высшее образование»: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / А. В. Пушкина. — М., 2015. — 23 с.
39. Робинсон Д. Как стать переводчиком : введение в теорию и практику перевода / Дуглас Робинсон : [пер. с англ.]. – М. : КУДИЦ-ОБРАЗ, 2005. – 304 с.
40. Россельс Вл. Перевод и национальное своеобразие подлинника / Вопросы художественного перевода. – М. : Советский писатель, 1955. – С. 169.

41. Рудакова Л. П. Поняття про соціокультурну інформацію / Л. П. Рудакова // Вісник Київ. держ. лінгв. ун-ту. Серія: Філологія. – 1997. – Вип. 2. – С. 131-137.
42. Селіванова О. А. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2011. – 844 с
43. Сиротинина О. Б. Русская разговорная речь : Пособие для учителя. – М. : Просвещение, 1983. – 80 с.
44. Скребнев Ю. М. Введение в коллоквиалистику. – С. : Издательство Саратовского университета, 1985. – 210 с.
45. Слюсар Н. О. Структурно-функціональні особливості драматургійних текстів: Автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. О. Слюсар ; Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2004. – 15 с.
46. Соболев Л. Н. О переводе образа образом / Л. Н. Соболев // Вопросы художественного перевода. – М. : Советский писатель, 1955. – С. 270–290.
47. Супрун А. Е. Текстовые реминисценции как языковое явление / А. Е. Супрун // Вопр. языкознания. – 1995. – № 6. – С. 17-29.
48. Сысоев П. В. Концепция языкового поликультурного образования: (на материале культуроведения США) : монография / П. В. Сысоев. – М. : Еврошкола, 2003. – 406 с.
49. Толковый переводческий словарь / Л. Л. Нелюбин. – М. : Фланта-Наука, 2003. – 320 с.
50. Федоров А. В. Введение в теорию перевода / А. В. Федоров. – М. : Изд-во лит-ры на иностр. яз., 1958. – 376 с.
51. Федоров А. В. Основы общей теории перевода / А. В. Федоров. – М. : Высшая школа, 1983. – 303 с.
52. Федотова О. В. Формирование операциональной компетенции переводчиков в сфере профессиональной коммуникации

- (английский язык, экономическая специальность): дис.... канд. пед. наук: 13.00.02 / Федотова Ольга Викторовна. — СПб., 2014. — 231 с.
- 53.Цатурова И. А. Переводческий анализ текста. Английский язык / И. А. Цатурова, Н. А. Каширина. – СПб : “Союз”, 2008. – 304 с.
- 54.Чередниченко О.І. Про мову і переклад. - К.: Либідь, 2007. - 248 с.
- 55.Чернієнко Г. З досвіду перекладача французької художньої прози // Іноземна філологія. - К., 2009. - Вип. 42. - с. 27-30.
- 56.Чернов Г. В. Основы синхронного перевода / Гелий Васильевич Чернов. – М. : Высш. школа, 1987. – 256 с.
- 57.Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. — Вінниця: Нова Книга, 2013. — 376 с. — (Серія «УТТА Series»).
- 58.Черняховская Л.А. Перевод и смысловая структура. М., 1976. С. 3
- 59.Шапина Л. Н. Эвфемизмы в социальных сферах деятельности : политкорректность и “деревянный язык” (на примере французского языка) / Людмила Николаевна Шапина // Вестник Адыгейского государственного университета. – 2008. – Вып. 1 (29). – С. 147-150.
- 60.Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер; отв. ред. В. Н. Ярцева. — 2-е изд. — М. : ЛИБРОКОМ, 2009. — 216 с.
- 61.Ширяев А. Ф. Синхронный перевод / А. Ф. Ширяев. – М. : Воен. изд-во Мин. обороны СССР, 1979. – 183 с.
- 62.Albir A.Traducción y Traductología. – Madrid :Cátedra, 2008. – 695 p.
- 63.Alves F. Modelling translator’s competence: relevance and expertise under scrutiny / F. Alves, J. L. Goncalves // Doubts and Directions in Translation Studies. — Amsterdam; Philadelphia: Benjamins, 2007. — P. 41—55.

64. Ana Lourdes de Hériz Ramón. El español coloquial en la enseñanza de E/LE // Centro Virtual Cervantes – p. 89-106 : http://cvc.cervantes.es/literatura/aispi/pdf/08/08_089.pdf
65. Bassnet S., Lefevere A. Where are we in Translation Studies? / S. Bassnet, A. Lefevere // Constructing Cultures. Essays on Literary Translation / [eds. S. Bassnet and A. Lefevere]. – Clevedon: Multilingual Matters, 1998.
66. Bobes Naves M.C. Teoría del teatro. – Madrid : Arco/Libros, S.L. – 1997. – 333 p.
67. Briz A. El español coloquial: situación y uso. – Madrid : Arco/Libros, S.L. – 2009. – 78 p.
68. Cascón Martín E. Español coloquial. – Madrid: Edinumen, 2006. – 206 p.
69. Chesterman A., Wagner E. Can Theory Help Translators: A Dialogue Between the Ivory Tower and the Wordface. – Manchester, UK and Northampton, MA: St. Jerome Publishing, 2002.
70. Crystal D. Txtng. The gr8 db8 / David Crystal. – Oxford : Oxford Univ. Press, 2008. – 239 p.
71. Diccionario de Real Academia Española : http://buscon.rae.es/draeI/SrvltConsulta?TIPO_BUS=3&LEMA=mujer
72. Dijk Teun A. van. Semantic Macrostructures and Knowledge Frames in Discourse Comprehension / Teun A. van Dijk // Cognitive Processes in Comprehension : [eds. Marcel Adam Just, Patricia A. Carpenter]. – Hillsdale : Laurence Erlbaum Associates, 1977. – P. 3–32.
73. Ezpeleta Piorno P. Teatro y traducción. Aproximación interdisciplinaria desde la obra de Shakespeare. – Madrid : Cátedra, 2007. – 427 p.
74. Fairclough N. Discourse and text: linguistic and intertextual analysis within discourse analysis / Norman Fairclough // Discourse and Society. – 1992. – № 2. – P. 193–217.

75. Genzler E. Foreword // *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation* / [eds. S. Bassnett, A. Lefevere]. – Clevedon: Multilingual Matters, 1998.
76. Kalina S. Interpreting Competences as a Basis and a Goal for Teaching / Sylvia Kalina // *The Interpreter's Newsletter*. — 2005. — Vol. 10. — P. 3—32.
77. Kramersch C. J. Context and culture in language teaching / C. J. Kramersch. — Hong Kong : Oxford University Press, 1996. — 295 p.
78. Lakoff G. *Cognitive Semantics // Meaning and Mental Representation*. Ed. by Umberto Eco, Marco Santambrogio, Patrizia Violi. Bloomington and Indianapolis, 1988.-213 p.
79. Lörscher W. Bilingualism and Translation Competence / Wolfgang Lörscher // *SYNAPS — A Journal of Professional Communication*. — 2012. — No 27. — P. 3—15.
80. Nida E. Principles of Correspondence / E. Nida // Venuti L. *The Translation Studies Reader*. — London: Routledge, 1964. — P. 125–180
81. Nord C. Text analysis in translation: theory, methodology and didactic application of a model for translation-oriented text analysis / Christiane Nord. — Amsterdam, N.Y. : Rodopi, 2006. — 284 p.
82. PACTE 2005: Investigating Translation Competence: Conceptual and Methodological Issues / A. Hurtado, A. Beeby, M. Fernandez [et al.] // *Meta*. — 2005. — Vol. 50, No 2. — P. 609—619.
83. Paz Grillo Torres Mª *Compendio de teoría teatral*. — Madrid : Biblioteca Nueva, S.L., 2004 – 205 p.
84. Toury G. The Nature and Role of Norms in Translation / G. Toury. // Venuti L. *The Translation Studies Reader*.— London: Routledge, 1978, revised 1995. — P. 192–223.
85. Venuti L. The difference that translation makes: the translator's unconscious // *Translation Studies: Perspectives on an Emerging*

Discipline / [ed. A. Riccardi]. — Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- 86.Буеро Вальєхо А. У палаючій пiтьмі / Антоніо Буеро Вальєхо // Роман. – Перекл. з ісп. С. Борщевський. – К. : 1993.
- 87.Лорка Ф. Г. Криваве весілля. : Драм. твори / Упоряд. та пер. з ісп. М. Н. Москаленка. – К. : Мистецтво, 1989. – 460 с.
- 88.Ріко-Годой К. Бути жінкою і не померти, намагаючись залишитися нею / Кармен Ріко Годой // Роман. – Перекл. з ісп. Г. Верба та Н. Хижняк. – Журнал “Всесвіт”, 2011. – № 1-2. – С. 33-118.
- 89.Села К. Х. Вулик / Каміло Хосе Села // Роман. – Перекл. з ісп. П. Соколовський та А. Собуцький. – К. : Дніпро, 1979. – 214 с.
- 90.Села К. Х. Вулик / Каміло Хосе Села // Роман. – Перекл. з ісп. С. Борщевський. – К. : Країна Мрій, 2011.
- 91.Buero Vallejo, A. En la ardiente oscuridad. / Antonio Buero Vallejo // Madrid : Ediciones Alfil, 1951.
- 92.Cela, C. J. La Colmena. / Camilo José Cela // Barcelona : RBA Publicaciones S.A., 2010.
93. Federico García Lorca. La casa de Bernarda Alba / <https://www.biblioteca.org.ar/libros/157286.pdf>
- 94.Rico-Godoy C. Cómo ser una mujer y no morir en el intento / Carmen Rico Godoy. – Madrid : Ediciones Tema de Hoy, 1991.

ДОДАТОК

«... ¿estás con el período?» [94; 28].	«У тебе критичні дні?» [88; 35].
«Se puso colorado, notó un calor quemándole las orejas y los ojos empezaron a escocerle» [92].	«Він почервонів, він відчуває, що вуха в нього палають, а в очах свербить» [90].
«Se nos tolera, pero como los blancos toleran a los negros» [94; 172].	«Нас терплять, але так само, як у багатьох куточках світу білі терплять темношкірих» [88; 103].
«Doña Rosa va y viene por entre las mesas del Café, tropezando a los clientes con su tremendo trasero» [92].	«Донья Роса походить поміж столиками кав'ярні, штовхаючи відвідувачів своїм могутнім задом» [90; 14]. «Донья Роса походить поміж столиками кав'ярні, штовхаючи відвідувачів своїм здоровенним задом» [89; 5].
«... el portazo resonó en mis ovarios, aunque no, señores, no tenía el período» [94; 16].	«Цей звук відлунув у мене внизу живота, проте, дорогі мої, ніяких місячних у мене не було» [88; 36].
«¡Pues dígale a Diego que se ponga, coño, joder!» [94; 102].	«Ну то скажіть Дієго, щоб він підійшов до телефону» [88; 60].
«– Las viejas vemos a través de las paredes. ¿Dónde vas de noche cuando te levantas?» [93].	«– Ми, старі, крізь стіни бачимо. Куди ти ходиш, як встаєш уночі?» [87].
«– Abre. No creas que los muros defienden de la vergüenza» [93].	«Відчиняй! Не думай, що мури від ганьби сховають!» [87; 413].
«– ¡Sarmentosa por calentura de varón!» [93].	«– Висохла, як лоза, від мужицького жару!» [87; 370].
«– ¡Vieja lagarta recocida!» [93].	«Стара жаба!» [87; 370].
«– ¡Mala, más que mala!» [93].	«– От гадюка!» [87; 370].
«– ¿Siguen diciendo todavía la mala letanía de esta casa?» [93].	«– І люди досі плещуть язиками про чесний дім?» [87; 407].
«– ¿Qué escándalo es éste en mi casa y con el silencio del peso del calor? Estarán las vecinas con el oído pegado a los tabiques» [93].	«– Що то за галас у мене в домі, коли така спека стоїть? Сусідки, либонь, уже й вуха нашорошили» [87; 393].
«– ¿Qué tienes tú que olvidar?» [93].	«– А що тобі забувати?» [87; 391].
«– Cada una sabe sus cosas» [93].	«– У всякого своє на душі» [87; 391].
«– No sé qué te diga. Yo sufro por esto» [93].	«– Не знаю, що тобі й сказати. В мене душа болить» [87; 401].
«– Debía estar contenta y no lo estoy» [93].	«– Мабуть, я мала б радіти, а на душі тяжко!» [87; 404].
«– ¡Mala puñalada te den, mosca muerta! ¡Sembradura de vidrios!» [93].	«– Здохла б ти, паскудо! Кляте поріддя!» [87; 394].

«– <i>¡Suave! ¡dulzarrona!</i> » [93].	«– <i>Ач, ласунка! Солодкогуба!</i> » [87; 5].
«– <i>¡Mandona! ¡Dominanta!</i> » [93].	«– <i>Ач, цариця! Іродова дочка!</i> » [87; 365].
«– <i>¡Oledora! ¡Pérfida!</i> » [93].	«– <i>Нишпорка підла!</i> » [87].
«– <i>La única mujer mala que tenemos en el pueblo</i> » [93].	«– <i>На все село одна така курва</i> » [87; 374].
«– <i>¡Sólo es interés por ti!</i> » [93].	«– <i>Просто я пікуюсь про тебе!</i> » [87].
«– <i>Interés o inquisición. ¿No estabais cosiendo? Pues seguir. ¡Quisiera ser invisible, pasar por las habitaciones sin que me preguntarais dónde voy!</i> » [93].	«– <i>Піклуєся чи може стежиш? Ти щось там шила? Ну й ший собі. Я хотіла б стати невидимою і ходити по кімнатах, не звітуючись – куди й чого!</i> » [87; 386].
«– <i>¿Cuáles?; Porque no es de aquí. Es de muy lejos. Y los que fueron con ella son también hijosde forasteros. Los hombres de aquí no son capaces de eso.</i> » [93].	«– <i>Бо вона нетутешня. Здалеку сюди приїхала. І ті, що з нею були, такі самі зайди. Наші на таке не здатні</i> » [87; 375].
«– <i>No me importa</i> » [93].	«– <i>Що мені з того?</i> » [87; 380].

АНОТАЦІЯ

El propósito del estudio es aclarar la esencia y los mecanismos de reproducción de las características léxicas del texto, el análisis integral de las decisiones de traducción preservando la idea del autor, así como identificar formas de superar las posibles dificultades en la traducción del español al ucraniano a través de transformaciones léxicas utilizando conocimientos previos.

Para lograr este objetivo, se establecen las siguientes tareas:

- estudiar los principios teóricos generales de la traducción literaria y analizar los modelos de traducción existentes en términos de su conformidad con el propósito general de la traducción literaria;
- identificar los principales aspectos de la reproducción de la idea del autor en los textos de diferentes géneros;
- identificar y analizar las características léxicas de la traducción de textos del español al ucraniano;
- investigar las peculiaridades de la reproducción de los conocimientos previos en la traducción de textos españoles al idioma ucraniano.

El objeto de la investigación es utilizar conocimientos previos a la hora de traducir textos del español al ucraniano.

El tema de la investigación son las transformaciones léxicas como forma de reflejar la idea del autor en el idioma ucraniano.

El propósito y objetivos del estudio llevaron a la utilización de métodos de investigación tales como: investigación científica, para desarrollar materiales teóricos, análisis comparativo del texto original y traducción, método inductivo, que consiste en sistematizar el material lingüístico acumulado.

El material de la investigación es una novela de textos en español de los medios de comunicación y ficción y sus traducciones al ucraniano.

. A partir del material analizado y su traducción al ucraniano, se pueden extraer las siguientes conclusiones sobre la reproducción del idioma dialógico español en la traducción al ucraniano:

- los equivalentes equivalentes son raros, asimetría más frecuente de los medios de expresión en dos idiomas para encontrar transformaciones adecuadas en traducción;
- el vocabulario estilísticamente neutro del original es reemplazado por equivalentes emocionalmente coloreados, que pueden explicarse en parte por las diferentes características del idioma hablado español y ucraniano y las peculiaridades del estilo creativo del traductor;
- identificar diferencias en la imagen conceptual del mundo de hablantes nativos de diferentes idiomas y diferentes conocimientos;
- Para preservar las características del registro coloquial, el traductor busca equivalentes funcionales que, a su vez, se caracterizan por la asimetría de los medios de expresión, pero tales asimétricos en cuanto a los medios de expresión conservan el contenido y el tono del texto original.

El conocimiento previo es toda la experiencia que recibe una persona durante su vida; esto es todo lo que el traductor encontró y vio; este es el equipaje de su vida.

El material ilustrativo mostró que este tipo de transformación se usa a menudo en la caracterización negativa de los héroes del drama. Ignorar las peculiaridades del estilo del autor puede conducir, si no a una distorsión del contenido, a un cambio en las características estilísticas de la obra, lo cual es inaceptable a la hora de traducir una obra de arte.